

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет педагогіки і психології
Кафедра педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти**

Кваліфікаційна робота

**ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ**

**Спеціальність 012 Дошкільна освіта
Освітня програма «Дошкільна освіта»**

Здобувачки вищої освіти
освітнього ступеня «магістр»
факультету педагогіки і психології
Кулакової Оксани Іванівни.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Янкович Олександра Іванівна.

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат педагогічних наук
Винничук Олег Теофілович

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ .8	8
1.1. Висвітлення проблеми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у педагогічній та методичній літературі	8
1.2. Психолого-педагогічні особливості мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку	20
1.3. Основні чинники формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти	31
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ	41
2.1. Освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини в контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників	41
2.2. Методи, прийоми та засоби формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини	58
2.3. Рекомендації щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності дитини у німецьких закладах дошкільної освіти в системі дошкільної освіти України.....	77
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Актуальність дослідження мистецько-творчої компетентності дитини та методики її формування у закладах освіти Німеччини зумовлюється сучасними тенденціями розвитку педагогіки, глобалізаційними процесами та необхідністю інтеграції найкращих європейських практик у національні освітні системи. Враховуючи, що у XXI столітті освітній простір характеризується культурними, технологічними, соціальними змінами, що потребують високого рівня креативності, естетичного сприйняття і здатності до творчого самовираження, то формування вказаних якостей доцільно розпочинати у дошкільному віці, коли закладаються фундаментальні основи особистісного розвитку дитини.

Зазначимо, що старший дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку уяви, творчих здібностей, художньо-естетичних почуттів і здатності до експериментування з матеріалами, образами та формами. Саме в цей період дитина активно засвоює культурні коди, розвиває символічне мислення та вчиться виражати власні емоції й ідеї через художньо-творчу діяльність. Важливо, що мистецько-творча компетентність у старшому дошкільному віці охоплює комплекс умінь і навичок, пов'язаних із сприйняттям, інтерпретацією та створенням художніх образів у різних видах мистецтва – образотворчому, музичному, театральному тощо. Вона передбачає розвиток здатності дитини емоційно реагувати на мистецтво, творчо підходити до розв'язання завдань, експериментувати з різними художніми засобами, усвідомлювати власну творчу індивідуальність. З огляду на це, методики, спрямовані на розвиток мистецько-творчої компетентності, набувають ключового значення в освітньому процесі.

У країнах Європейського Союзу, зокрема в Німеччині, дошкільна освіта розглядається як важливий етап підготовки дитини до подальшого життя, у якому особливе місце відводиться формуванню естетичного світосприйняття та творчих здібностей. Німеччина має багаторічний досвід у розробці й реалізації інноваційних педагогічних концепцій, що поєднують традиційні мистецькі підходи з сучасними технологіями та інтерактивними методами навчання.

Такий досвід становить значний науково-практичний інтерес для українських педагогів, адже він дає змогу впроваджувати перевірені та ефективні моделі роботи з дітьми. Важливою особливістю німецької дошкільної освіти є акцент на самостійності та індивідуалізації навчання. Педагогічні методики спрямовані на створення умов, у яких кожна дитина може вільно експериментувати, робити власний вибір у творчій діяльності та розвивати власний стиль. Такий підхід сприяє не лише формуванню художніх навичок, а й становленню впевненості у власних силах, умінню працювати в команді та критично мислити.

Сучасні наукові дослідження в галузі дошкільної педагогіки (Н. Абашкіна, Т. Агеєнко, О. Алексєєва, О. Байєр, Г. Беленька, І. Біла, А. Богущ, О. Васильєва, А. Василюк, М. Воробель, Н. Гавриш, В. Гребенюк, І. Гуревич, Л. Дабіжа, Б. Єржабкова, Т. Житнік, І. Загарницька, І. Казмерчук, М. Каратаєва, Н. Козак, І. Кіндрат, О. Комаровська, О. Кононко, В. Клименко, С. Козачук, К. Крутій, В. Кузьменко, С. Курінна, Г. Лаврентьєва, І. Ликова, М. Лященко, Т. Пантук, З. Хало та ін.) засвідчують, що системне й цілеспрямоване формування мистецько-творчої компетентності позитивно впливає не лише на естетичний розвиток, а й на когнітивну, емоційно-вольову та комунікативну сфери дитини. У цьому контексті німецькі методики вирізняються інтегративним підходом, коли мистецька діяльність органічно поєднується з іншими сферами розвитку, такими як мовлення, математика, природознавство та соціалізація.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури також свідчить, що значущість дослідження визначається потребою гармонізації української системи дошкільної освіти з європейськими стандартами. Вивчення досвіду Німеччини у сфері розвитку мистецько-творчої компетентності дитини дає змогу розширити арсенал педагогічних засобів, а також підвищити якість української дошкільної освіти та адаптувати ефективні технології до вітчизняних умов. До того ж важливим для вітчизняної педагогіки є аналіз організаційних форм навчання, змісту освітніх програм, дидактичних матеріалів та методичних рекомендацій, що застосовуються у німецьких закладах дошкільної освіти для формування мистецько-творчої компетентності

дітей дошкільного віку і уможливлують якісний розвиток творчого потенціалу, здатності до креативного мислення, емоційної чутливості та відкритості до культурного різноманіття.

Таким чином, вивчення та адаптація методик формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини є важливим завданням як з наукового, так і з практичного погляду. Результати такого дослідження можуть стати підґрунтям для вдосконалення освітніх програм, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і створення більш гнучкої та ефективної системи розвитку творчого потенціалу дітей в Україні. Значущість цієї проблеми, а також недостатня розробленість її науково-теоретичних та практико-методичних засад, як і потреба у подоланні актуальних суперечностей формування мистецько-творчої компетентності у закладах дошкільної освіти зарубіжних країн, зумовили вибір теми магістерської роботи: **«Формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини».**

Об'єкт дослідження – мистецько-творча компетентність старших дошкільників як педагогічна та методична проблема.

Предмет дослідження – особливості формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини.

Мета дослідження: на основі комплексного вивчення методики формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини, визначити її особливості та виявити перспективні ідеї для реалізації в освітньому просторі України.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність проблеми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у педагогічній та методичній літературі.
2. Виявити психолого-педагогічні особливості мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку.
3. Проаналізувати основні чинники формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти.

4. Охарактеризувати освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини в контексті формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

5. Обґрунтувати методи, прийоми та засоби формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини.

6. Розробити рекомендації щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності дитини у німецьких закладах дошкільної освіти в системі дошкільної освіти України.

Методи дослідження: аналіз, синтез, класифікація, систематизація, узагальнення даних педагогічної та психологічної літератури, навчально-методичної документації з проблем мистецько-творчої компетентності старших дошкільників та її формування на основі досвіду зарубіжних країн, зокрема Німеччини; теоретичного аналізу і синтезу для визначення мети, завдань, об'єкта, предмета методики формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини, обґрунтування форм, засобів, методів, прийомів формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини; теоретичний аналіз, синтез та узагальнення результатів проведеної дослідницької роботи.

Теоретичне значення дослідження визначається комплексним науковим обґрунтуванням проблеми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини. Зокрема, визначено сутність проблеми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у педагогічній та методичній літературі, виявлено психолого-педагогічні особливості мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, проаналізовано основні чинники формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти, охарактеризовано освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини в контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників, обґрунтовано методи, прийоми та засоби формування

мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини.

Практичне значення дослідження полягає у виявленні актуального стану формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини. Обґрунтовані форми, засоби, методи і прийоми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини, сформульовані методичні рекомендації можуть бути використані вихователями сучасних закладів дошкільної освіти України у процесі формування мистецько-творчої компетентності дітей у закладах дошкільної освіти Німеччини, а також студентами закладів вищої педагогічної освіти спеціальності «Дошкільна освіта» під час підготовки до занять, укладачами навчальних, методичних і навчально-методичних посібників з метою поглибленого розгляду висвітленої проблематики.

Апробація роботи здійснювалася під час участі у Міжнародній науково-практичній конференції «Якість підготовки вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення» (м. Дрогобич, 25 жовтня 2024 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології» (м. Дрогобич, 15–16 травня 2025 р.), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (м. Тернопіль, 9 жовтня 2025 р.).

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок, з яких основний текст займає 89 сторінок. Список використаної літератури налічує 101 джерело, з них 8 літературних джерел – іноземною мовою. Кількість додатків – 4.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Висвітлення проблеми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у педагогічній та методичній літературі

У сучасних умовах розвитку освіти зростає увага до всебічного розвитку особистості дитини, що зумовлює необхідність удосконалення змісту й методів дошкільної освіти. Особливе місце у цьому процесі посідає формування мистецько-творчої компетентності, яка сприяє розкриттю потенціалу, розвитку емоційно-ціннісної сфери та креативного мислення старших дошкільників. Попри значну кількість досліджень, у педагогічній і методичній літературі питання формування мистецько-творчої компетентності потребує більш ґрунтовного висвітлення, систематизації підходів та розробки ефективних методик, що враховували б сучасні освітні тенденції та вікові особливості дітей.

Зазначимо, що в умовах оновлення змісту дошкільної освіти та орієнтації на компетентнісний підхід особливої важливості набуває розробка теоретико-методичних засад, що забезпечать цілісне й системне формування мистецько-творчих умінь дитини, здатності до креативної самореалізації та художнього самовираження. При цьому аналізована проблема формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників ґрунтовно висвітлена у сучасній педагогічній та методичній літературі, оскільки «саме в дошкільному віці закладаються основи естетичного світосприйняття, творчої активності та художньо-образного мислення дитини» [6, с. 26]. Висвітлення цієї проблематики в науково-методичному дискурсі сприяє не тільки підвищенню професійної компетентності педагогів, а й визначенню ефективних педагогічних умов для гармонійного розвитку особистості дошкільника засобами мистецтва.

Мистецько-творча компетентність особистості у науковому дискурсі розглядається як інтегральна якість, що характеризує здатність індивіда до активної, цілеспрямованої й усвідомленої діяльності у сфері мистецтва, заснованої на поєднанні художньо-естетичних знань, умінь, навичок та особистісного досвіду [12]. Вона передбачає вміння інтерпретувати мистецькі твори, створювати власні художні продукти, використовувати художньо-образні засоби для вираження внутрішніх переживань, ідей та світогляду [32]. Така компетентність включає розвинену естетичну свідомість, креативність мислення, здатність до емоційно-ціннісного сприймання мистецтва та вміння встановлювати міжпредметні й культурні зв'язки [2]. Особливе значення має інтеграція емоційно-почуттєвого й раціонально-логічного компонентів, що забезпечує гармонійний розвиток особистості в культурному та духовному вимірах. Мистецько-творча компетентність є не лише показником освітньої підготовленості, а й чинником формування цілісного світогляду та особистісної самореалізації особистості в сучасних умовах [42].

Визначення мистецько-творчої компетентності О. Комаровської акцентує увагу на її функціонально-діяльнісному аспекті, розглядаючи її як здатність особистості ефективно діяти в мистецькому середовищі, використовуючи творчі підходи та оригінальні рішення у процесі художньої діяльності. Така компетентність охоплює вміння планувати та організовувати творчу роботу, застосовувати інноваційні методи й техніки, адаптуватися до змінних умов художньої практики. Вона передбачає сформованість навичок аналізу, синтезу й критичного осмислення художньої інформації, здатність до її трансформації у власні творчі проєкти. Функціональне ядро її полягає у поєднанні художньої ерудиції, технічної майстерності та креативної активності. Завдяки цьому мистецько-творча компетентність стає підґрунтям для професійної діяльності в галузях культури й мистецтва та розвитку авторської індивідуальності [52].

Т. Пантюк розглядає мистецько-творчу компетентність як соціо-культурний феномен, що формується у взаємодії особистості з культурними традиціями, мистецькою спадщиною та сучасними художніми практиками. У цьому аспекті вона охоплює здатність до осмислення культурних кодів,

символів і знаків, а також уміння їх інтерпретувати та переосмислювати у власній творчості. Мистецько-творча компетентність передбачає високий рівень культурної ідентичності та відкритість до міжкультурного діалогу, що сприяє збагаченню особистісного досвіду й розширенню світогляду. Соціокультурний вимір її пов'язаний із вихованням естетичних цінностей та морально-етичних орієнтирів, які визначають характер художньої діяльності. У такому розумінні вона виступає засобом інтеграції індивіда у світовий культурний простір [69].

І. Товкач акцентує на особистісно-розвивальному вимірі мистецько-творчої компетентності, яка розглядається як інструмент самопізнання, самовираження і духовного зростання. Вона забезпечує можливість повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу через творчість, сприяє формуванню емоційної чутливості, естетичного смаку та індивідуального стилю діяльності. Така компетентність стимулює розвиток рефлексії, критичного мислення, здатності до самооцінки власних художніх результатів. Вона інтегрує когнітивний, емоційно-вольовий та мотиваційний компоненти, що дозволяє гармонізувати внутрішній світ та зовнішню активність дитини. У цьому сенсі мистецько-творча компетентність є механізмом особистісного збагачення та джерелом внутрішньої гармонії людини [83].

Т. Корж трактує мистецько-творчу компетентність як динамічну систему знань, умінь, ставлень і досвіду, що забезпечує здатність до постійного творчого розвитку та адаптації в умовах культурних і технологічних змін. Вона передбачає готовність особистості до безперервного навчання у сфері мистецтва, освоєння нових жанрів, технік і медіа. Ця компетентність ґрунтується на інтеграції традиційних мистецьких практик із сучасними інноваційними підходами, що відкриває широкі можливості для художньої самореалізації. Вона формує здатність бачити й вирішувати творчі завдання у нових контекстах, адаптуючи власний стиль до вимог часу. Таким чином, мистецько-творча компетентність у такому вимірі є не лише статичним набором якостей, а й процесом постійного оновлення й удосконалення творчого потенціалу [86].

Як показує аналіз наукових джерел, мистецько-творча компетентність особистості виконує низку ключових функцій, кожна з яких забезпечує розвиток людини, її культурну інтеграцію та творчу самореалізацію:

1) когнітивна функція – полягає у забезпеченні здатності особистості до засвоєння, систематизації та інтерпретації знань про мистецтво, художні напрями, стилі, техніки та культурні традиції. Вона охоплює вміння аналізувати мистецькі твори, визначати їхню художню цінність та розуміти контекст їх створення. Завдяки цій функції особистість формує власну художню картину світу, здатну впливати на її загальну інтелектуальну культуру. Когнітивна функція також передбачає розвиток критичного мислення, уміння порівнювати мистецькі явища різних епох і культур, виявляти між ними взаємозв'язки та закономірності. Вона є основою для подальшої творчої діяльності, оскільки саме знання та розуміння художніх процесів стають підґрунтям для створення власних мистецьких продуктів. Таким чином, когнітивна функція забезпечує змістовну основу мистецько-творчої компетентності особистості;

2) ціннісно-світоглядна функція – спрямована на формування в особистій системі естетичних, моральних і культурних цінностей, які визначають її ставлення до мистецтва та творчості. Вона забезпечує усвідомлення мистецтва як важливого чинника духовного розвитку, морального самовдосконалення та культурної ідентичності. Ця функція сприяє вихованню естетичного смаку, вмінню розрізняти справжні мистецькі цінності від поверхневих чи комерційних проявів. Через ціннісно-світоглядний вимір мистецько-творча компетентність впливає на світогляд людини, стимулює її до пошуку гармонії, краси та сенсу життя. Вона також відіграє роль у формуванні здатності до міжкультурного діалогу, поваги до мистецької спадщини різних народів та культур. Такий підхід формує відповідальне та усвідомлене ставлення до мистецтва, яке інтегрується в систему особистісних цінностей людини;

3) комунікативна функція – виявляється у здатності особистості виражати свої думки, емоції та ідеї засобами мистецтва та інтерпретувати художні повідомлення інших. Вона охоплює як вербальне, так і невербальне

спілкування, зокрема через музику, живопис, театр, танець чи інші мистецькі форми. Завдяки цій функції мистецько-творча компетентність стає інструментом культурного обміну та взаєморозуміння між людьми різних соціальних груп і спільнот. Комунікативний вимір також передбачає здатність працювати у творчих колективах, спільно створювати художні проєкти та презентувати їх результати широкій аудиторії. Вона розвиває вміння враховувати культурний та емоційний контекст співрозмовника чи глядача, підбираючи адекватні засоби виразності. Таким чином, комунікативна функція забезпечує соціальну та міжособистісну реалізацію творчого потенціалу особистості;

4) розвивальна функція – пов'язана з особистісним зростанням, інтелектуальним і творчим саморозвитком індивіда. Вона сприяє розширенню емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку уяви, фантазії та асоціативного мислення. Завдяки реалізації цієї функції мистецько-творча компетентність стимулює пошук нестандартних рішень, розвиває інноваційне мислення та здатність до креативної інтерпретації навколишньої реальності. Розвивальна функція також забезпечує формування таких особистісних якостей, як наполегливість, самодисципліна, відкритість до нового та готовність до експериментів. Вона має тісний зв'язок із процесами самопізнання та самореалізації, оскільки через мистецтво людина відкриває та вдосконалює свої внутрішні ресурси. У підсумку ця функція сприяє формуванню всебічно розвиненої, гармонійної особистості;

5) мотиваційна функція – забезпечує внутрішню готовність особистості до участі в мистецькій діяльності, підтримує інтерес до творчості та прагнення вдосконалювати власні художні вміння. Вона формує стійкі позитивні мотиви щодо сприйняття та створення мистецтва, зумовлює бажання шукати нові ідеї та способи їх реалізації. Мотиваційна функція стимулює активне включення особистості у творчу діяльність, перетворюючи мистецтво на невід'ємну складову її життя. Вона також впливає на здатність долати труднощі, пов'язані з творчим процесом, зберігаючи натхнення та внутрішню енергію. Через цю функцію мистецько-творча компетентність стає чинником особистісної

активності та життєвої самореалізації. Мотиваційна функція є важливою передумовою сталого розвитку творчого потенціалу, оскільки підтримує безперервний інтерес до мистецької сфери;

б) соціокультурна функція – полягає у здатності особистості інтегруватися в культурне середовище, брати активну участь у збереженні та примноженні культурної спадщини. Вона сприяє усвідомленню себе як носія певної культурної традиції та водночас як учасника глобального культурного процесу. Соціокультурний аспект цієї компетентності забезпечує взаємодію поколінь, культур і мистецьких шкіл, сприяє формуванню міжкультурної толерантності. Ця функція виявляється у готовності особистості брати участь у культурних проєктах, мистецьких заходах та ініціативах, спрямованих на розвиток суспільства. Вона допомагає створювати умови для діалогу культур, взаємозбагачення художніх традицій та поширення мистецьких цінностей. Таким чином, соціокультурна функція робить мистецько-творчу компетентність чинником культурної динаміки та сталого розвитку суспільства [4; 8; 17; 20; 51].

Що стосується мистецько-творчої компетентності дошкільників, то вона виступає як інтегрована особистісна якість, що формується у процесі цілеспрямованої мистецької діяльності та охоплює систему знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і творчих здібностей, необхідних для сприймання, інтерпретації та створення художніх образів. Вона передбачає здатність дитини вільно користуватися різними художніми засобами, техніками та матеріалами з метою вираження власних почуттів, думок та естетичних уявлень.

Як стверджує С. Курінна, сутність цієї компетентності полягає у гармонійному поєднанні когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісно-практичного компонентів, що забезпечують розвиток креативності та художнього мислення. Мистецько-творча компетентність дошкільників також включає вміння взаємодіяти з мистецькими творами, розуміти їх культурний і соціальний контекст, а також проявляти ініціативність у створенні власного мистецького продукту. Вона є важливим показником загального розвитку

дитини, сприяє формуванню її естетичного світогляду та забезпечує основу для подальшого творчого самовираження в освітньому середовищі [59].

М. Воробель доводить, що мистецько-творча компетентність старших дошкільників – інтегрована особистісна якість, що виявляється у сформованості елементарних знань про види та засоби мистецтва, здатності розуміти, інтерпретувати й емоційно оцінювати художні образи, а також у прагненні до естетичного самовираження. Вона ґрунтується на засвоєнні дітьми елементарних понять, символів і художніх прийомів, доступних у дошкільному віці, та передбачає усвідомлення культурної цінності мистецьких творів [68]. Така компетентність формується в результаті цілеспрямованого педагогічного впливу, і водночас вона розвивається в умовах вільної творчої діяльності дитини.

На думку В. Клименка, мистецько-творча компетентність дошкільника передбачає здатність застосовувати набуті знання, уміння й навички у процесі власної художньо-творчої діяльності, створюючи індивідуально неповторні художні продукти (малюнки, ліплення, аплікації, музичні або театральні імпровізації). Вона включає вміння добирати художні матеріали, засоби та техніки відповідно до поставленого творчого завдання, а також уміння планувати та реалізовувати задум у художньо-творчій формі. У дошкільному віці ця компетентність проявляється у гармонійному поєднанні моторних, сенсорних і креативних умінь, що сприяє цілісному розвитку особистості [54].

Т. Піроженко стверджує, що мистецько-творча компетентність дошкільників – це сформована на емоційно-ціннісній основі здатність відчувати задоволення від участі у творчому процесі, виявляти інтерес до мистецтва та прагнути до самостійної художньої діяльності. Вона виявляється у внутрішній потребі дитини експериментувати з художніми матеріалами, шукати нові образи й засоби виразності, а також у готовності долати труднощі, пов'язані зі створенням мистецького продукту. Така компетентність пов'язана з розвитком естетичних почуттів і формуванням позитивного ставлення до мистецтва [72].

Мистецько-творча компетентність дитини, за словами В. Сухомлинського, – це й здатність сприймати й відтворювати художні цінності, властиві рідній культурі, а також відкритість до знайомства з мистецькими надбаннями інших народів. Вона передбачає розвиток у дитини елементарної художньої грамотності, здатності до діалогу культур, розуміння ролі мистецтва у збереженні та примноженні національної ідентичності. Формування цієї компетентності сприяє соціалізації дитини, її інтеграції у культурне середовище та формуванню почуття приналежності до спільноти [82].

Окрім того, З. Хало визначає мистецько-творчу компетентність дітей-дошкільників як комплексну характеристику особистісного розвитку, яка інтегрує пізнавальні, емоційні, комунікативні та креативні здібності дитини й забезпечує її готовність до подальшого навчання у сфері мистецтва. Вона формується у процесі інтеграції різних видів художньо-творчої діяльності (образотворчої, музичної, театралізованої, декоративно-ужиткової), що створює умови для розвитку гнучкого мислення, уяви та здатності до міжпредметних зв'язків. У дошкільному віці ця компетентність є важливим чинником становлення цілісної творчої особистості дитини [88].

Підсумуємо, що мистецько-творча компетентність старших дошкільників є інтегративною якістю особистості, що виявляється у здатності дитини творчо самовиражатися у різних видах мистецької діяльності, оперувати набутими знаннями, вміннями та навичками, а також використовувати їх для створення оригінальних художніх образів. Вона охоплює сформованість емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, розвиток художньо-образного мислення, креативності та уяви, а також вміння застосовувати мистецькі засоби для передачі власних почуттів, думок і переживань. Ця компетентність ґрунтується на гармонійному поєднанні пізнавальних, емоційних і діяльнісних компонентів, що забезпечують цілісність мистецького розвитку дошкільника. Відтак мистецько-творча компетентність старших дошкільників є важливим показником їх готовності до подальшої мистецької освіти.

А. Шевчук пише, що мистецько-творча компетентність є важливим інтегративним утворенням особистості старших дошкільників, яке забезпечує

їх здатність до активного самовираження, пізнання та творчого перетворення навколишньої дійсності засобами мистецтва. Вона виступає важливим чинником гармонійного розвитку дитини, оскільки поєднує художньо-естетичний досвід, емоційно-ціннісне ставлення до світу та сформовані творчі здібності. Завдяки мистецько-творчій компетентності дитина здатна не лише відтворювати відомі художні образи, а й створювати нові, проявляючи оригінальність мислення та уяви. Такий вид компетентності сприяє формуванню естетичного смаку, розвитку здатності до емоційного відгуку на твори мистецтва та явища природи, вихованню моральних почуттів і позитивних особистісних якостей [92].

Значення мистецько-творчої компетентності для старших дошкільників, на думку А. Анджейчак, полягає у тому, що вона забезпечує фундамент для подальшого успішного навчання у школі та повноцінної соціалізації. У процесі мистецької діяльності діти набувають умінь спостерігати, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати та передавати в художній формі власні враження і почуття. Вони вчаться бачити красу у звичних речах, осмислювати культурні явища та цінувати результати людської творчості. Мистецько-творча активність сприяє розвитку комунікативних навичок, адже під час спільних художніх проєктів діти вчаться співпрацювати, вислуховувати думки інших, аргументувати власні ідеї та приймати колективні рішення [4].

Крім того, О. Васильєва пише, що мистецько-творча компетентність формує у дітей стійку мотивацію до саморозвитку. Вона допомагає розвивати гнучкість мислення, здатність знаходити оригінальні рішення, експериментувати з матеріалами, техніками та виражальними засобами. У цьому віці творчі справи й художні завдання сприяють становленню вміння планувати власну діяльність, усвідомлювати її мету та оцінювати результат, що має важливе значення для розвитку самостійності. Важливо, що мистецько-творча компетентність безпосередньо пов'язана з емоційною сферою дитини: вона допомагає знімати психологічне напруження, розвивати емпатію, формувати позитивний емоційний фон та внутрішню впевненість у власних можливостях [12].

Узагальнимо, що значення мистецько-творчої компетентності у старшому дошкільному віці є багатовимірним: вона розширює пізнавальний досвід, сприяє морально-естетичному розвитку, формує навички міжособистісної взаємодії та закладає основи для подальшої творчої самореалізації особистості. Саме тому її цілеспрямоване формування в закладах дошкільної освіти має бути пріоритетним завданням, що забезпечує всебічний розвиток кожної дитини як майбутнього активного учасника культурного й соціального життя.

Формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників є одним із пріоритетних у сучасній педагогічній літературі, оскільки саме цей період відіграє вирішальну роль у розвитку творчого потенціалу, естетичних уподобань та соціально значущих особистісних якостей. У науково-педагогічному дискурсі підкреслюється, що мистецько-творча компетентність є результатом цілеспрямованого впливу на дитину системи освітніх, виховних і творчих заходів, які передбачають інтеграцію різних видів мистецтва та художньої діяльності. Методичні джерела акцентують на важливості послідовного й системного розвитку компетентності через художнє сприймання, вираження та творче осмислення дійсності, що включає музичну, образотворчу, театральну, хореографічну та декоративно-прикладну діяльність.

Згідно з сучасними дослідженнями (Л. Дабіжа [32], С. Ладивір [16] та ін.), процес формування мистецько-творчої компетентності передбачає організацію педагогічного середовища, яке стимулює дитячу ініціативу, самостійність та творче експериментування. Особлива увага приділяється створенню умов для розвитку емоційної чутливості та художнього смаку, що дозволяє дитині сприймати красу в різних формах та видах мистецтва. Методичні рекомендації підкреслюють значення систематичного включення дітей у різноманітні творчі завдання, які спрямовані на розвиток уяви, фантазії, здатності до комбінації образів та вирішення нестандартних завдань. При цьому важливим є використання інтегрованого підходу, коли мистецькі активності поєднуються з іншими освітніми напрямками, що забезпечує цілісне формування особистості.

У психологічній літературі (В. Моляко, О. Музика [42]) відзначають значення диференційованого підходу до організації навчально-творчої

діяльності, що враховує індивідуальні особливості, рівень розвитку пізнавальних і творчих здібностей дитини, її мотиваційний та емоційний стан. Методичні джерела пропонують активні форми роботи, такі як колективні художні проєкти, ігрові та сюжетно-рольові ситуації, творчі лабораторії та експериментальні майстерні, які стимулюють самовираження та співтворчість. Крім того, науковці акцентують увагу на ролі педагогічної підтримки у формуванні впевненості дітей у власних творчих здібностях, розвитку здатності до самоконтролю та критичного оцінювання власних результатів.

З позиції психологічного підходу, С. Козачук підкреслює значення розвитку уяви та емоційної чутливості як основи художньо-творчої активності. Розвиток цих здібностей забезпечує формування внутрішнього світу дитини, її здатності до рефлексії, осмислення власного досвіду та взаємодії з оточенням. Крім того, акцентується увага на соціальному аспекті, оскільки колективна творча діяльність сприяє формуванню у дітей навичок співпраці, емпатії, комунікативних умінь та відповідальності за спільний результат [55].

Методичні джерела виділяють кілька ключових напрямів формування мистецько-творчої компетентності. Перший полягає у розвитку художньо-естетичного сприймання світу, що реалізується через знайомство дітей із творами мистецтва, їх аналіз, порівняння, обговорення та створення власних інтерпретацій [66]. Другий напрям стосується творчого самовираження, що передбачає активну участь дитини у різноманітних видах мистецької діяльності та стимулює прояв індивідуальної креативності [75]. Третій напрям пов'язаний із розвитком пізнавальних та конструкторських здібностей, оскільки творча діяльність сприяє формуванню логічного та асоціативного мислення, здатності планувати, організовувати та оцінювати результати [49].

Особлива увага у методичній літературі (Р. Борщ, Д. Самойлик [10]) приділяється інтеграції мистецьких завдань у повсякденне життя закладу дошкільної освіти. Це дозволяє забезпечити систематичність, повторюваність та цілісність формування компетентності. Використання міждисциплінарних підходів у поєднанні з ігровими технологіями створює умови для гармонійного

розвитку особистості, підвищує мотивацію до навчальної та творчої діяльності, формує позитивне ставлення до саморозвитку та соціальної взаємодії.

Н. Горошко наголошує на важливості оцінювання прогресу формування мистецько-творчої компетентності за допомогою різних інструментів спостереження, портфоліо, аналізу творчих продуктів та рефлексивних бесід. Це дозволяє педагогам відстежувати динаміку розвитку кожної дитини, коригувати навчально-виховні стратегії та забезпечувати індивідуалізацію процесу. Крім того, системний аналіз результатів сприяє усвідомленню впливу мистецької діяльності на особистісний та соціальний розвиток дітей, визначенню ефективних педагогічних методів та вдосконаленню програм виховання [28].

З погляду соціокультурного аспекту, І. Карабаєва відзначає значення формування у дітей розуміння культурних цінностей, національної та світової спадщини, етичних норм і правил поведінки у мистецькому контексті. Знайомство з різноманітними мистецькими традиціями сприяє розвитку толерантності, відкритості, поваги до різних точок зору та культурного розмаїття. Старші дошкільники через мистецьку діяльність вчаться осмислювати власне місце у світі, розвивають соціальну відповідальність та усвідомлення значення власних дій для оточуючих [46].

Важливим чинником формування мистецько-творчої компетентності І. Кіндрат називає взаємодію педагогів та батьків, що забезпечує послідовну підтримку творчих здібностей дитини як у закладі освіти, так і в домашньому середовищі. Пропонуються комплексні програми, які включають спільні заходи, творчі проєкти та майстер-класи, що сприяють розвитку художніх навичок, емоційної виразності та критичного мислення [51]. Така взаємодія забезпечує цілісний розвиток особистості та формує стійку мотивацію до творчої діяльності.

Загалом аналіз методичної літератури демонструє, що формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників є багатовимірним процесом, що охоплює психологічні, педагогічні, соціокультурні та методичні аспекти. Воно передбачає створення спеціального освітнього середовища,

організацію систематичних діяльностей та різноманітних мистецьких активностей, застосування інтегрованих та ігрових підходів, розвиток емоційної чутливості та художнього смаку, стимулювання творчої самостійності та колективної взаємодії, а також оцінювання й корекцію освітніх результатів. Системне врахування цих аспектів дозволяє забезпечити гармонійний розвиток особистості старших дошкільників, формування стійких художньо-творчих умінь, компетентностей та ціннісних орієнтирів, що слугують основою для подальшої навчальної, соціальної та творчої діяльності.

Отже, проведений аналіз педагогічної та методичної літератури засвідчує, що формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників розглядається як багатовимірний процес, що передбачає інтеграцію художньо-творчої діяльності з психологічними, соціокультурними та педагогічними аспектами розвитку дитини. Наукові джерела підкреслюють значущість систематичного створення освітнього середовища, яке стимулює розвиток уяви, емоційної чутливості, художнього смаку, самовираження та колективної взаємодії, забезпечуючи при цьому гармонійне поєднання індивідуальних особливостей із соціальною роллю дитини. Методичні підходи акцентують увагу на диференційованому та інтегрованому використанні різних видів мистецтва, ігрових та проєктних технологій, що сприяє розвитку творчого потенціалу, критичного мислення та стійких ціннісних орієнтирів. З урахуванням цих аспектів, формується комплексне розуміння проблеми, окреслюючи шляхи ефективного розвитку мистецько-творчої компетентності як необхідної складової цілісного особистісного зростання старших дошкільників і підготовки їх до подальшої навчальної та соціальної діяльності.

1.2. Психолого-педагогічні особливості мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку

Психолого-педагогічне дослідження особливостей мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальним у сучасній освіті, оскільки цей віковий період характеризується активним формуванням пізнавальних, емоційно-ціннісних та креативних здібностей

дитини. При цьому мистецько-творчий розвиток старших дошкільників сприяє формуванню цілісної особистості, розвитку уяви, самовираження та соціальної адаптації. Водночас існує необхідність визначення психолого-педагогічних чинників, що впливають на активізацію творчого потенціалу дітей, а також на способи інтеграції мистецьких компетентностей у різні види діяльності.

Процес мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку потребує всебічного психолого-педагогічного висвітлення, оскільки саме на цьому етапі формується здатність дитини сприймати, оцінювати та творити красу навколишнього світу, інтегруючи естетичні цінності у власну особистість. Як зазначав В. Сухомлинський, «все прекрасне, що існує в навколишньому світі та створене людиною для інших, повинно доторкнутися до серця дитини й облагородити його» [82, с. 21], а Я. Корчак підкреслював, що дитина прагне створити свій внутрішній світ, повний добра та краси, який відображає мікрокосм реального світу, а педагог виступає провідником у сприйнятті поезії, музики та живопису, що сприяє глибшому усвідомленню всього, що її оточує [90, с. 20]. Дослідження підтверджують існування специфічних періодів розвитку, які сліднують один за одним у певній послідовності, зокрема, відповідно до стадій, визначених Ж. Піаже, де на кожному етапі виникають «критерії переваги» [19]. У ранньому віці дитина освоює світ через рухово-дотикові методи, зорові враження стають вторинними, а діяльність насичується емоційним досвідом і фізичною взаємодією з предметами. Надалі, у шкільному дитинстві, провідною стає зорово-пізнавальна активність, коли школяр цілісно усвідомлює процеси довкілля.

Важливою моделлю мистецько-творчого розвитку дітей є концепція «Я сам», що виявляється вже у 2–3-річному віці, коли дитина починає самостійно відтворювати власну діяльність, формуючи основу Я-концепції та мотивації дій, які вплинуть на розвиток особистісних якостей і життєвої стратегії [28, с. 9]. На наступному етапі, після 3–4 років, формується модель «Я із іншими», де соціальний компонент діяльності набуває вагомого значення, а дитина здобуває навички комунікації, співробітництва та групової взаємодії, що є основою для

розвитку соціальної компетентності та вміння балансувати між власним «Я» та соціальними очікуваннями [34].

Особливу роль у розвитку дітей дошкільного віку відіграє застосування особистісно-зорієнтованого підходу, який враховує внутрішні якості дитини, зокрема інтроверсію та екстраверсію, інтуїцію та сенсорику, що забезпечує гармонійний розвиток особистості. З 5–6 років у дітей відбувається змістовна трансформація свідомості – формуються здатності до саморефлексії та об'єктивації власного «Я», що проявляється у моделі «Я – це інший» та закладає підґрунтя для усвідомленого сприйняття мистецтва і творчої активності.

Психолого-педагогічне висвітлення процесу мистецько-творчого розвитку старших дошкільників дозволяє зрозуміти закономірності формування естетичних та творчих компетентностей, а також створити методичні умови для цілеспрямованого розвитку у дітей здатності до самовираження, креативного мислення та інтеграції естетичних цінностей у зміст власної особистості. Впровадження такої системи підтримки забезпечує формування у дітей емоційно забарвленого сприйняття мистецтва, розвиток художньої чутливості, творчої ініціативи та готовності до самостійного пізнання світу, що є основою успішної соціалізації та підготовки до шкільного навчання.

Організуючи процес мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, необхідно враховувати їхні вікові та психолого-педагогічні особливості, що безпосередньо впливають на ефективність роботи. Як зазначено у дослідженні, «в дошкільному віці вплив вікових особливостей на естетичний розвиток можна простежити на фізіологічному та особистісному рівнях. Естетичні здібності в дітей дошкільного віку, з одного боку, викликають підвищену чутливість, зорове сприйняття і рухливість, а з іншого – вразливість, нестабільність, втому, повільні реакції в незвичайних обставинах» [39, с. 119]. Поєднання підвищеної чутливості із особливостями нервової системи сприяє розумовому розвитку дитини, тоді як інерція нервової системи та індивідуальних реакцій може обмежувати спроможність досягти успіху у певній діяльності.

З точки зору мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, важливим є розвиток адекватної самооцінки, яка залежить від того, наскільки змістовним є уявлення дитини про себе. Самооцінка може бути стабільною та адекватною, завищеною або заниженою і нестійкою, що визначається внутрішніми переконаннями та впливом соціального середовища. Як зазначається у працях, «у дітей, котрі навчаються добре, спостерігається відносно стійка, адекватна і рефлексивна самооцінка; в дітей з низьким рівнем сформованості навчальної діяльності спостерігається недостатня рефлексивність самооцінки, її висока категоричність і неадекватність» [22, с. 76]. У дошкільному віці відбувається перехід від конкретно-ситуативної до узагальненої самооцінки, що безпосередньо впливає на сприйняття та оцінювання естетичних явищ.

Характер дітей старшого дошкільного віку ще формується і при цьому характеризується нестабільністю та суперечливістю своїх проявів. Однією з визначальних рис є «імпульсивність – закономірність діяти негайно під впливом прямих імпульсів, не міркуючи і не з'ясовуючи всіх обставин. Причинами цієї поведінки є вікова слабкість моральної регуляції поведінки, необхідність інтенсивного зовнішнього розряду» [34, с. 156-157]. Вказане підкреслює, що порушення дисципліни не завжди є навмисними, а часто відображають природні психофізіологічні особливості дошкільника.

Водночас у дітей цього віку починає формуватися воля та перші риси характеру, необхідні для послідовного досягнення цілей і подолання труднощів. Дошкільники проявляють позитивні риси, такі як чуйність, допитливість, спонтанність та довіра, що створює сприятливий фон для естетичного та творчого розвитку. Важливим аспектом виховання є наслідування поведінки дорослих, однак «воно не може залишатися без нагляду, і не може залишитися без уваги той момент, коли поряд з позитивними прикладами діти дошкільного віку можуть наслідувати некультурну поведінку старших товаришів» [45, с. 79].

До кінця дошкільного віку відбувається формування конкретних вольових якостей, таких як самостійність і наполегливість, а також первинне освоєння моральних норм і правил поведінки. Дитина починає більш

усвідомлено регулювати власну поведінку, диференційовано оцінювати моральний аспект своїх вчинків і прагне давати їм оцінку з точки зору етичних норм. Як зазначає К. Крутій, «норми поведінки для дітей дошкільного віку стають внутрішніми вимогами до себе» [56, с. 141]. Таким чином, психолого-педагогічне висвітлення вікових особливостей, характеру та волі дітей старшого дошкільного віку є необхідною умовою для ефективного формування їх мистецько-творчої компетентності, забезпечуючи розвиток творчої ініціативи, естетичної чутливості та готовності до самостійного пізнання світу.

Для висвітлення психолого-педагогічних особливостей мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку важливо враховувати нестабільність їх морального розвитку. Так, для дітей дошкільного віку властива ситуація, коли, свідомо приймаючи правила та навчаючи їх інших, вони оцінюють власну поведінку як відповідну прикладу, а при виникненні протиріччя між зразком і власними діями схильні вважати, що вчинили так випадково [33]. Це свідчить про формальний характер засвоєння норм та правил, що ускладнює їхню нормалізацію в моральній сфері дитини. Умовою подальшого морального розвитку є не лише знання норм моралі, а й розуміння їхньої цінності та внутрішнє прийняття.

Український психолог І. Бех наголошує, що «в дітей дошкільного віку помітно зросла психологічна сприйнятливність до навчальних впливів, що допомагає розширити область найближчого морального розвитку. Зростає власний внутрішній світ, його рівень усвідомлення та ефективності регулюючої функції, тому відповідальні наміри набувають все більшого значення в поведінці та діяльності дітей» [61, с. 107]. Відтак дитина починає пов'язувати поведінку оточуючих із оцінкою власних дій, зіставляючи їх із засвоєними правилами, а в процесі аналізу дій інших людей – активно застосовує власні моральні критерії.

Емоційна сфера старших дошкільників відіграє провідну роль у їхньому психоемоційному та мистецько-творчому розвитку. Як зазначає Т. Піроженко, «сенситивність дошкільного віку найбільш сприятлива для досягнення позитивних психосоматичних ефектів. Поряд зі збільшенням довільності

емоційного процесу, у цьому віці змінюється змістовна сторона почуттів і емоцій. Активно розвиваються й вищі почуття: інтелектуальні (інтелектуальне задоволення, цікавість, сумнів), моральні (почуття обов'язку, комунікабельності, дружби, співчуття, обурення від почуття несправедливості), естетичні» [72, с. 89]. Значний вплив на емоційне становлення дітей має освітній процес та взаємодія з вихователем і групою однолітків.

Особливою є роль вихователя полягає у формуванні емоційного забарвлення діяльності дитини. Емоційне ставлення до дорослого стає сигналом у власній емоційній сфері дитини, оскільки оцінка вихователя може підсилювати або зменшувати мотивацію до навчання, змінювати самооцінку й рівень прагнень. Т. Піроженко зазначає, що «у дошкільному віці емоції дітей стають більш узагальненими, довільними, соціально регульованими, зміст емоційної сфери стає більш складним, змінюються його виразні сторони» [72, с. 131], що безпосередньо впливає на їх здатність до творчого вираження.

Важливо, що діти дошкільного віку спочатку опановують форму психологічної конструкції, а потім – її зміст, що проявляється у розвитку здібностей та творчого потенціалу. Цей процес пов'язаний з індивідуальними особистісними характеристиками, такими як «схильність до наслідування, сприйнятливості, віра в правду того, чому навчають» [72, с. 143]. У закладах дошкільної освіти наявність цих властивостей допомагає компенсувати низький ступінь довільності, недостатній розвиток мислення та рефлексії, сприяючи успішному засвоєнню мистецько-творчих навичок.

Окрім вікових рис та особливостей, на розвиток мистецько-творчої компетентності старших дошкільників значний вплив мають їхні інтереси та спрямованість, які відображають індивідуальні особливості особистості. Врахування цих психолого-педагогічних аспектів є необхідним для ефективного формування творчого потенціалу, естетичної чутливості, здатності до самостійного пізнання світу та самовираження у мистецтві.

У контексті психолого-педагогічних особливостей мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку слід зазначити, що сучасні діти значно перевантажені інтелектуальною діяльністю, що може обмежувати їхню

здатність до естетичного розвитку. Кількість інформації, яку засвоюють діти, з кожним роком зростає, що іноді призводить до інтелектуалізації творчих предметів, зокрема музики чи образотворчого мистецтва. Тому в науковій і методичній літературі обґрунтовано підкреслюють, що мистецькі заняття у системі дошкільної освіти мають залишатися перш за все творчими.

А. Богуш, Н. Гавриш і Т. Котик зауважують, що «психіка дитини дошкільного віку характеризується рухливим сприйманням, а також допитливістю та яскравою уявою. Варто враховувати, що цей вік багатий на приховані можливості естетичного та морального розвитку, які важливо своєчасно помітити і підтримати» [9, с. 103-104]. Зменшення інформаційного навантаження та збільшення активної творчості старших дошкільників сприяє гармонізації внутрішнього світу дитини, збалансуванню роботи обох півкуль головного мозку та розумовому розвантаженню.

Особливості естетичного розвитку старших дошкільників визначають специфіку організації освітньої роботи та структуру психолого-педагогічного підходу. Дошкільникам притаманні різні уявлення, уміння та навички, які стосуються різних видів естетичної діяльності (музичної, театралізованої, образотворчої, художньо-мовленнєвої), а також проявляються у сформованості ключових складових естетичної вихованості: чуттєвої складової, що охоплює позитивно-емоційне ставлення до навколишнього світу та творів мистецтва; пізнавальної складової, яка включає уявлення про різні види мистецтва, їхні особливості та засоби виразності; практичної складової, що передбачає оволодіння необхідними художніми й творчими вміннями та техніками виконання робіт; ціннісної складової, що проявляється у власних естетичних уподобаннях, оцінках і художньому смаку; творчої складової, яка визначається ініціативністю, самостійністю та креативністю дитини [11, с. 23-24].

У психолого-педагогічних працях вказано, що світ мистецтва активно приваблює дітей старшого дошкільного віку, викликаючи позитивні емоції та заохочуючи до створення власних мистецьких робіт. Саме в цьому віковому періоді починає формуватися свідоме естетичне ставлення дитини до природи, культурних надбань людства, дорослих і однолітків, а також до самої себе. На

основі емоційної чутливості та сенсорних здібностей у старших дошкільників формується художньо-естетичне мислення, що дозволяє їм починати співвідносити художні образи з реальним життям і робити перші узагальнення.

Як зазначає Г. Беленька, «дитина не просто бачить, чує, відчуває на дотик твори мистецтва, вона намагається зрозуміти їх зміст та мету» [17, с. 117]. Таким чином, психолого-педагогічний аспект мистецько-творчого розвитку старших дошкільників передбачає поєднання емоційної чутливості, пізнавальних інтересів і практичних умінь у рамках освітньої діяльності, спрямованої на розвиток цілісної творчої особистості.

У психолого-педагогічному аспекті мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку важливо підкреслити, що дитина цього віку здатна цілісно сприймати твори мистецтва, проявляти емоційне занурення та власні естетичні вподобання, а також передавати один і той самий образ, застосовуючи різні засоби виразності й матеріали в різних типах дитячої діяльності – образотворчій, художньо-мовленнєвій, музичній, театралізованій. У віці 5-6 років діти відзначаються особливою допитливістю й спостережливістю [18]. За допомогою дослідів та експериментування з художніми матеріалами вони знайомляться з властивостями цих матеріалів та способами створення художньо-естетичних образів, що робить цей віковий період сензитивним для формування естетичних смаків, суджень та проявів індивідуальних естетичних здібностей, які відіграють значну роль у подальшому житті.

Дошкільний вік також характеризується першими справжніми проявами творчості, коли дитина може проявляти бажання займатися творчою діяльністю в зручний для неї час, самостійно обирати матеріали, атрибути, костюми та шляхи відтворення особистих образів (кольорове забарвлення, композиційне розміщення елементів, знайома техніка виконання танцю тощо). Педагог у цьому процесі має враховувати індивідуальні бажання та можливості дітей, створювати сприятливі умови для їх реалізації та поважати вибір і думку кожної дитини. Як зазначають дослідники, «з цією метою в освітньому процесі доцільно застосовувати ігри на засвоєння певних уявлень та оволодіння

художніми вміннями й навичками; вправлення у різних способах та техніках створення образу; проблемні ситуації, розв'язання яких потребує пошуку нетрадиційних підходів та ін.» [32, с. 119]. Особливу увагу слід приділяти створенню умов для самостійної музичної, театралізованої, образотворчої та художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Розвиток творчості виступає однією з провідних характеристик естетичної активності старших дошкільників. Цей процес є складним особистісним утворенням, в основі якого лежать естетично-емоційне сприймання, художні вміння і навички, а також уявлення й здібності загального та специфічного характеру. Саме творчі здібності 5-6-річних дітей проявляються через здатність відтворювати особисті почуття, думки, переконання та настрої. Як доводить О. Куревіна, «в процесі відкриття нових способів реалізації поставлених завдань і власних задумів, у процесі експериментування із застосуванням різних технік і матеріалів проривається креатив. Саме завдяки йому дошкільник утілює у життя свої фантазії, а також задовольняє власні потреби і інтереси, зокрема, накопичує інформацію щодо світу та стверджує особисту індивідуальність» [58, с. 38-39].

Слід зауважити, що заняття мистецтвом істотно впливають на розвиток різноманітних здібностей дитини, зокрема інтелектуальних, емоційних, моторних та фантазійних [61, с. 102]. Будь-який прояв фантазії ґрунтується на елементах реального досвіду, а широта чуттєвого сприйняття, різнобарвність вражень та емоційного переживання визначають багатство матеріалу, який дитина старшого дошкільного віку може комбінувати для створення власних естетичних і художніх образів. В основі естетичних здібностей дитини лежить не лише оволодіння навичками в живописі, музиці, театральній чи іншій художній діяльності, а передусім формування ціннісно-естетичного ставлення до оточуючого світу та будь-яких явищ, що привертають увагу дитини.

Необхідною умовою формування мистецько-творчої компетентності, як підкреслює Т. Поніманська, є розвиток пізнавального інтересу до мистецтва, творчої фантазії, хисту до інтерпретації та конкретно-образного мислення. Процес мистецько-творчого розвитку відбувається несвідомо та індивідуально

в кожній дитини, проте це не знімає потреби у застосуванні свідомих механізмів ціннісно-естетичного розвитку, що враховують вікові особливості та специфіку конкретного виду мистецтва, зокрема театрального [74, с. 157].

Як зазначає Н. Тарапака, набуття різних видів компетенцій, у тому числі мистецько-творчої, відбувається через різні види діяльності: ігрову (провідну для дошкільного віку), навчальну, рухову, предметну, сенсорно-пізнавальну, математичну, музичну, образотворчу, художню, літературну, мовленнєву та соціокультурну. Це потребує практичного засвоєння системи естетичних знань про себе та довкілля, моральних цінностей і здатності застосовувати набутий досвід у різних ситуаціях. Життєво компетентна дитина поводить себе самостійно та конструктивно у соціальних та життєвих обставинах [83, с. 35].

Особливе значення в психолого-педагогічному розвитку дошкільників має сюжетно-рольова гра, яка дозволяє дитині програвати соціальні ситуації, освоювати систему власних дій і наслідки взаємодії з оточенням. Завдяки розвитку емоційних, когнітивних та вольових психічних процесів, дитина отримує нові можливості для прояву свого Я в усіх видах діяльності, включно з естетичною. В ігровій та творчій діяльності вона діє не лише за зразком, а й на творчому рівні, що сприяє гармонійному поєднанню активності, здобуття знань, умінь і навичок та реалізації механізмів регуляції своєї поведінки [91, с. 135].

Творчі досягнення старшого дошкільника характеризують прояв його мистецько-творчого розвитку у всіх видах діяльності – комунікативних, рухових, пізнавальних, мовленнєвих, образотворчих, музичних та інших, що свідчить про комплексний розвиток мистецько-творчої компетентності дитини. Слід наголосити, що вказаний період характеризується інтенсивним формуванням естетичної сфери, тому важливим завданням є розвиток естетичного ставлення дитини до навколишнього світу. Водночас актуальним є пошук ефективних методів формування у старших дошкільників естетичних цінностей і почуттів. Як підкреслюють дослідники, «саме із розвитком ціннісно-емоційної сфери діти оволодівають художньо-естетичною компетентністю» [72, с. 93].

У процесі мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку значну роль відіграє сюжетно-рольова гра, де дитина виступає як «автор», «художник», «музикант» [46]. Зміст гри відображає ті аспекти реальності та міжособистісних відносин, які дитина вважає найважливішими та суттєвими, і переносить їх у процес гри. Такий спосіб активного відтворення дозволяє оцінити рівень ціннісно-естетичного й інтелектуального розвитку дитини.

Особливу увагу слід приділяти поєднанню елементів гри та навчання, яке активно стимулює розвиток фантазії, уяви та естетичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Завдання педагога полягає у створенні умов для активізації ціннісно-естетичної діяльності, щоб процес естетичного виховання супроводжувався радістю відкриття, творчого натхнення та морального задоволення. Водночас необхідно враховувати, що «естетичне виховання дитини дошкільного віку значно ускладнюється об'єктивними чинниками: малий естетичний досвід, відсутність запасу знань та розумових операцій, необхідних для пошуку і використання естетичних цінностей» [48, с. 7].

Робота з дітьми старшого дошкільного віку передбачає стимулювання прагнення до самопізнання, усвідомлення свого місця у світі, а також розуміння власних гендерних, соціальних та буттєвих ролей через призму естетичного сприймання [28, с. 15]. Вміння вихователя спрямовувати пошук дитини у бік конструктивної творчості, підтримувати її креативність і зацікавленість у самопізнанні є запорукою збереження творчої активності у подальшому житті. Для цього доцільно використовувати різноманітні методи естетичного виховання та креативної педагогіки, що враховують психофізичні властивості, суб'єктність, інтереси, особистий досвід і ціннісно-естетичні орієнтації дитини старшого дошкільного віку. Такий підхід забезпечує цілісне формування мистецько-творчих здібностей дитини, сприяє розвитку художньо-естетичного мислення та творчої самореалізації в різних видах діяльності.

Отже, психолого-педагогічний аналіз особливостей мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку свідчить, що цей віковий період є сензитивним для формування естетичних цінностей, художніх уподобань, творчих здібностей і уяви. Діти здатні цілісно сприймати твори мистецтва,

проявляти емоційну чутливість, експериментувати з різними матеріалами та видами діяльності, а сюжетно-рольова гра виступає важливим засобом розвитку художньо-естетичної компетентності. У цьому віці значущу роль відіграють психофізичні особливості, допитливість, спостережливість, схильність до наслідування та інтерес до самопізнання, що потребує від педагогів створення умов для самостійної творчої діяльності, підтримки креативності та формування ціннісно-естетичних орієнтацій, забезпечуючи гармонійний розвиток емоційної, пізнавальної, практичної та творчої сфер дитини.

1.3. Основні чинники формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини

Вивчення чинників формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти набуває особливої актуальності у контексті сучасних освітніх досліджень, адже саме в цей період формується базовий творчий потенціал дитини, її здатність до самовираження та критичного мислення. Успішне формування мистецько-творчої компетентності дитини залежить від комплексу педагогічних, соціальних і культурних чинників, зокрема освітніх програм, методів стимулювання креативності, середовища дитячого закладу та взаємодії з педагогами і однолітками. Особливу увагу привертає німецький досвід, який орієнтований на розвиток індивідуальних здібностей, інтеграцію мистецьких форм роботи у повсякденну практику та підтримку ініціативи дитини в процесі творчої діяльності.

У Німеччині формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників відбувається на підставі потужного психологічно-педагогічного наукового потенціалу, що поєднує системність, практичну орієнтацію та культурно-історичні традиції. Федеральна структура держави (16 земель) з окремим законодавством у кожній з них забезпечує адаптацію освітніх програм до регіональних особливостей, водночас загальна координація з боку Федерального міністерства освіти та наукових досліджень (BMBF) гарантує уніфікацію ключових положень освіти [37].

У Німеччині дошкільною освітою охоплені діти від чотирьох місяців до шести-семи років, а типи закладів – державні, конфесійні, приватні та садки батьківської ініціативи – забезпечують різноманітність освітніх і доглядових форматів, включаючи неповний та повний день, що адаптовано до потреб дітей і батьків. Деякі установи виконують додаткові функції сімейних центрів, надаючи консультативну підтримку родинам, дітям-іноземцям та біженцям, що сприяє соціокультурній інтеграції й розвитку міжкультурної чутливості [81].

У процесі формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників педагоги у Німеччині зосереджуються на індивідуалізації освітнього процесу, забезпеченні різноманітних можливостей для розвитку моторики, сенсорики, пізнавальних здібностей, мовлення, соціальних навичок та творчих здібностей. У пріоритеті – сильні сторони, інтереси та потреби дитини, що дозволяє формувати мотивацію до участі в естетично-творчій діяльності та підтримувати інтерес до художньо-естетичних видів діяльності [30, с. 7].

Важливим чинниками розвитку мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у німецьких закладах є: інтеграція культурно-історичних традицій у педагогічну практику, системний підхід до організації освітнього процесу, індивідуалізація навчання відповідно до потреб дитини, підтримка сімейного середовища та міжкультурної взаємодії, а також створення умов для самостійного й творчого освоєння різних видів мистецтва, що сприяє гармонійному розвитку особистості дитини [30; 37; 81].

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у Німеччині особливе значення має організаційно-педагогічна модель закладів дошкільної освіти, що ґрунтується на інституційних та педагогічних концепціях, обраних або розроблених колективом закладу за участю батьківських комітетів. Одним із провідних прикладів є Вальдорфські дитсадки (Waldorfindergarten), педагогічна концепція яких базується на ідеях австрійського філософа Р. Штайнера і широко реалізується в Німеччині, де третина з 1500 світових вальдорфських садків знаходиться саме в цій країні [65].

Фундаментальною передумовою розвитку дитини в таких закладах є інтеграція високодуховних традицій християнської культури та принципів салютогенезу, які підкреслюють значення укоріненості у бутті для психічного і фізичного здоров'я. Організація дня, тижня та року дитини за принципом ритму «вдиху» і «видиху» та повторюваних ситуацій (наприклад, щоденне інсценування однієї казки протягом трьох тижнів або подяки природі й Богу перед прийомом їжі) сприяє стабілізації емоційної сфери, формуванню внутрішнього ритму та впевненості дитини [70].

Вальдорфські педагогічні практики поєднують контроль вихователя у виборі навчальних матеріалів із простором для вільного вибору дитини під час прогулянок та ігор, що створює умови для самостійного експериментування та творчого пізнання світу [87]. Різноманітність видів діяльності – малювання, ліплення, музика, імпровізований театр, ляльковий театр – забезпечує всебічний естетичний розвиток, сприяє формуванню художньо-творчих компетентностей, а естетика навколишнього середовища допомагає дитині усвідомлювати красу в повсякденному житті [23].

Особливе значення у вальдорфських дитячих садках надається проєктній діяльності, що об'єднує різні види мистецької експресії – зображувальну, музичну, танцювальну, мовну, фотографічну та інші – для розвитку дитячої індивідуальності, самостійності, соціальної інтеграції та групової взаємодії дітей. Проєкти сприяють створенню власних відкриттів і досягнень, стимулюють творчу активність та естетичне мислення старших дошкільників. Водночас заклади функціонують як сімейні центри, інтегруючи родини, включаючи біженців, і забезпечують атмосферу духовної свободи, толерантності та міжкультурного взаєморозуміння, що також сприяє психолого-педагогічному розвитку дитини-дошкільника [60].

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у Німеччині важливе місце посідають дитячі садки М. Монтесорі (Montessori Kindergarten), педагогічна концепція яких ґрунтується на ідеях італійського педагога М. Монтесорі. Основним принципом такої освіти є забезпечення можливості розвитку дитини через самостійні

індивідуальні заняття з різноманітними спеціальними матеріалами, такими як геометричні фігури, кольорові дошки, каміння, лічильні карти, глобус тощо, що замінюють традиційні іграшки і сприймаються дітьми як засіб гри [76].

Матеріали у Montessori-садках виконують важливу психолого-педагогічну функцію: вони пробуджують цікавість дітей, стимулюють пізнавальну активність, сприяють розвитку самостійності та індивідуальних можливостей особистості. Водночас, оскільки більшість матеріалів у груповій кімнаті представлені в єдиному екземплярі, діти навчаються домовлятися один з одним, очікувати своєї черги та поступатися, що розвиває соціальні навички та формує емоційно-комунікативну компетентність.

Ключовим принципом Монтессорі є «допоможи мені зробити це самому», що передбачає роль вихователя як спостерігача та помічника, який визначає потреби дитини і підтримує її у процесі самореалізації без нав'язування зразків поведінки [76]. Такий підхід дозволяє дитині старшого дошкільного віку проявляти творчість у різних видах діяльності, відточувати естетичні навички, самостійно відкривати художні та музичні образи, а також розвивати індивідуальний стиль пізнання і вираження себе через мистецтво.

Для формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у Німеччині важливу роль відіграють фребелівські дитячі садки (Froebel-Kindergarten), педагогічна концепція яких розроблена німецьким педагогом

Ф. Фребелем. Основою цієї концепції є розуміння діяльної природи дитини, що проявляється у рухливості, постійному розвитку фізичних і розумових сил, комунікабельності та допитливості. Для стимулювання розвитку всіх органів чуття та формування творчих здібностей у дітей використовується дидактичний матеріал, відомий як «подарунки Фребеля», що включає систему занять і ігор із кульками, кубиками, циліндрами, брусочками та дрібними деталями для розвитку просторових уявлень, сприйняття руху, форми, кольору, величини, числа та мисленнєвих здібностей [90, с. 179].

Організація роботи у фребелівських садках спрямована на гармонійний розвиток психічної, духовної, фізичної та емоційної сфер дитини через

різноманітні форми діяльності, такі як гра, танці, живопис та інші художні пропозиції. Як зазначають дослідники, «творчість значною мірою сприяє здоровому розвитку дітей... Творчі люди є більш гнучкими в мисленні, краще відрізняють головне від другорядного, здатні розпізнавати проблеми, створювати нові ідеї і приймати потрібні рішення» [63, с. 174].

Особливе значення у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей у фребелівських садках надається розвитку вмінь виражати власне ставлення до навколишнього світу через різні види діяльності. Серед них виділяються живопис, моделювання, будування, конструювання, аплікація, колажування, використання засобів масової інформації, розвиток моторики і координації, художня (зображувальна) гра, рух і танець. Такий підхід дозволяє старшим дошкільникам поступово формувати естетичні уподобання, творчий потенціал і здатність до самовираження через мистецтво.

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у землях Німеччини доцільно визначити досвід католицьких (єпархіальних) дитячих садків (Katholische Kirchengemeinde), що функціонують при окремих парафіях, забезпечують виховання дітей у дусі християнських цінностей та традицій, сприяючи формуванню духовної та емоційної сфери особистості. Значну роль у педагогічній діяльності цих закладів відіграє принцип вікової гетерогенності: групи об'єднують дітей від кількох місяців до трьох років і від чотирьох до шести років, що стимулює розвиток соціальних навичок, емпатії та готовності допомагати, адже старші діти взаємодіють з молодшими, виступаючи моделлю поведінки [90].

Освітній процес у католицьких дитсадках організовується так, щоб кожна дитина мала можливість реалізувати власну свободу через вибір видів діяльності: фізкультура, творчість, майстрування, гра та інші форми активності. Водночас свобода вибору обмежена організаційними нормами, наприклад, кількість дітей, що одночасно можуть займатися певною діяльністю, чітко регламентована. Педагогічне обмеження реалізується через пояснення, що бажана активність буде доступна наступного разу, якщо зараз місць немає. Це

навчання дітей діяти за правилами, зважати на інших та долати невдачі, що розвиває їхню толерантність до фрустрації [90].

Особливу увагу в католицьких дитячих садках приділяють розвитку мистецько-творчих здібностей старших дошкільників. Діти залучаються до художньої, музичної, театралізованої діяльності, майстрування та інших видів творчості, що сприяє розвитку уяви, креативності та естетичної чутливості. Водночас педагог підтримує вибір дитини в межах доступних ресурсів і умов, що формує почуття відповідальності за власну діяльність і навички соціальної взаємодії. Такі дитсадки сприяють не лише духовному і соціальному розвитку, але й формують мистецько-творчу компетентність старших дошкільників через інтеграцію ціннісно-естетичних, емоційних і практичних чинників [90].

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у Німеччині Waldkindergarten (дитячі садки, які розташовані в лісі) виступають унікальною освітньою формою, де ключовими чинниками розвитку є природовідповідність виховання, свобода діяльності, творча ініціатива та креативність дітей. Перші приватні лісові дитсадки з'явилися у 1968 році у м. Візбаден (Wiesbaden), а перший державний заклад такого типу – у 1993 році у м. Фленсбург (Flensburg), що спричинило хвилю відкриття аналогічних закладів у всій Німеччині [54, с. 132-133].

Діяльність Waldkindergarten організовується відповідно до законодавства федеральної землі та педагогічних програм, рекомендацій і виховних цілей, забезпечуючи реалізацію основних принципів дошкільної освіти. Уже сама концепція цих закладів передбачає навчання через контакт із природним середовищем, що стимулює розвиток творчого мислення, фантазії, самостійності та емоційної чутливості. Як зазначав О. Мітшерліх, дитина потребує близькості до природних елементів – тварин, води, ґрунту, рослин, ігрового середовища, щоб у повній мірі формувати соціальні та емоційні навички [43, с. 17].

Основним методом розвитку мистецько-творчої компетентності у таких садках є робота з природними матеріалами: діти виготовляють іграшки та інструменти з каміння, гілок, листя, жолудів, що дозволяє їм створювати власні

«ігрові світи». Природні об'єкти у грі перетворюються на культурні та художні символи: камінь стає автомобілем, гілка – чарівною паличкою для пригод, листки сортуються за кольором і формою, жолуді обмінюються на каштани та використовуються для об'ємних композицій [28]. Таким чином, Waldkindergarten забезпечує багатовимірний розвиток старших дошкільників, поєднуючи сенсорне, емоційне, соціальне та мистецько-творче навчання через інтеграцію природних і художніх матеріалів.

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників комунальні дитячі садки Німеччини (Kommunale Kindergarten), включно з відомчими, приватними та садками батьківської ініціативи, відіграють значну роль у розвитку творчих здібностей дітей, поєднуючи традиційні форми дошкільної освіти з кращими світовими практиками. Особливо актуальним у сучасних умовах є впровадження елементів реджо-педагогіки (Reggio-Padagogik), що бере за основу методику дитячих садків італійського міста Реджо Емілія (Reggio Emilia). З початку XXI століття такі заклади відкриті у містах Шревентайх (Schreventeich), Равенсберг-Брунсвік (Ravensberg-Brunswick), Моорзее (Moorsee), Ноймаймерсдорф (Neumeimersdorf) та інших [21].

Слід зазначити, що вказана реджо-педагогіка підкреслює важливість рівноправного сприйняття дітей як членів суспільства та трактування дитинства як унікального етапу життя, що визначає розвиток особистості у майбутньому. Основою цієї педагогіки є постійний діалог між дітьми, батьками, вихователями та громадою, що стимулює соціальну, емоційну та креативну активність дітей. У результаті така організація навчального процесу сприяє формуванню в старших дошкільників здатності до самовираження через різні види мистецької діяльності: малювання, аплікацію, міміку, жести, використання природних (глина, фарби, дерево, гіпс) та технічних матеріалів [6].

Крім того, комунальні дитсадки Німеччини різняться за формою власності, часом роботи та педагогічними концепціями, що дозволяє забезпечити різноманітні освітні практики та задовольнити потреби дітей з

різних соціальних груп [11, с. 23]. Через діяльність із застосуванням різних матеріалів та засобів, експериментування з текстурами та формами, маніпулювання предметами, вирізання, складання та малювання старші дошкільники розвивають точну моторику, креативні вміння та навички, що є фундаментом формування мистецько-творчої компетентності [6].

Система сучасної дошкільної освіти Німеччини, попри її різноманітність, є доволі стрункою та дитиноцентричною, створюючи ефективне розвивально-виховне середовище для особистісного зростання кожного старшого дошкільника. У процесі мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку особливу увагу приділяють індивідуальним потребам і життєвим обставинам дитини, стимулюючи її самостійність та активність, формуючи емоційний розвиток і відчуття радості, а також враховуючи природні нахили і здібності [22].

Особливе значення у формуванні мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у Німеччині має багатий культурний потенціал країни, який реалізується через активну участь педагогів у культурно-творчому розвитку дітей. Мистецтво розглядається як засіб пізнання світу, самовираження та розвитку творчих обдарувань дитини. Образотворче, музичне, хореографічне, драматичне мистецтво використовуються як інструменти розвитку естетичних знань, умінь і навичок, сприяючи всебічному формуванню особистості [13].

Більшість німецьких дитячих садків докладають значних зусиль, щоб інтегрувати дітей у мистецтво через ігрові форми навчання та практичну взаємодію з художниками, музикантами та діячами культури. Створюються спеціальні курси малювання, раннього естетичного виховання та творчі товариства, що сприяють розвитку художньої чутливості дитини. Естетичний вплив на дошкільників забезпечується різними видами мистецтва: художнім словом, музикою, піснею, ляльковим театром, аллоскопом, а також святковими заходами, які поєднують різні види художньої самодіяльності дітей [13].

Німецькі фахівці вважають, що керувати творчим процесом у закладах дошкільної освіти мають висококваліфіковані педагоги, психологи та

мистецтвознавці, які володіють мінімум п'ятьма видами художніх технік: малюванням, живописом, ліпленням, виготовленням гравюр та декоративно-прикладною творчістю. Головним завданням мистецтвознавчого циклу є формування у дітей естетичних почуттів, прагнення до художньої діяльності та отримання естетичного задоволення, тоді як технологічні навички – малювання, спів, танець – виконують другорядну роль [1, с. 13].

У кожній федеральній землі Федеративної Республіки Німеччини діють власні закони, що визначають пріоритетні напрями організації діяльності закладів дошкільної освіти та відображаються у їхніх інституційних і педагогічних концепціях. Аналіз цих концепцій показує, що сьогодні особливої уваги потребує реалізація завдань естетичного виховання старших дошкільників. Наприклад, чинний «План федеральної землі Гессен про дошкільну освіту» (der Hessische Bildungs-und Erziehungsplan) підкреслює значення естетичного виховання, зокрема розвиток у дітей креативності, творчості та артистичності. Інституційні та педагогічні концепції діяльності закладів дошкільної освіти в цій федеральній землі спрямовані на забезпечення можливостей сенсорного, емоційного, естетичного, пізнавального, творчого, соціального і мовленнєвого розвитку дітей, закладаючи фундамент їхніх творчих здібностей. Особлива увага приділяється першим рокам життя, а мета виховання полягає у сприянні інтелектуальному, фізичному та естетичному розвитку дітей, зокрема через формування естетичного мислення та естетичних навичок [81].

Сучасні німецькі заклади дошкільної освіти вже не розглядаються лише як установи догляду за дітьми, а несуть відповідальність за всебічний розвиток особистості, включно з її мистецько-творчою компетентністю. Для реалізації завдань естетичного розвитку педагоги активно використовують різноманітні мистецькі засоби: музичні інструменти, пісенники, матеріали для виготовлення власних інструментів, класичну та танцювальну музику, музику інших культур. Також застосовуються природні та художні матеріали – ракушки, камені, корки, дерево, пісок, вода, фарби, гуаші та інші [88].

Завдяки використанню цих матеріалів і засобів, старші дошкільники в дитсадках Німеччини мають можливість створювати власні «картини світу», що сприяє розвитку їхнього естетичного сприйняття, формує творче мислення та вміння опрацьовувати різні форми чуттєвого сприйняття. Діти знайомляться з різними способами зображення, набуваючи знання через практичну діяльність із інструментами, приладами та матеріалами, що стимулює розвиток їхньої мистецько-творчої компетентності [88].

Отже, у Німеччині спостерігається тенденція зростання кількості дітей у різних типах закладів дошкільної освіти, що робить дошкільне виховання престижним та часто обов'язковим елементом системи освіти країни. Водночас відбувається інтеграція дошкільних закладів із початковими школами та створюються специфічні дидактичні комплекси, спрямовані на підготовку дітей до шкільного навчання. У сучасних умовах у Німеччині ведеться активний пошук нових, ефективних, гуманних та дитиноцентричних концепцій і програм розвитку дітей дошкільного віку. Особлива увага приділяється формуванню ключових компетенцій особистості та її активній соціалізації. З огляду на це, німецькі науковці та практичні педагоги підкреслюють значущість мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку як важливого і необхідного компонента розвитку особистості. Мистецько-творчий розвиток розглядається не лише як засіб художньої діяльності, а й як чинник формування креативної компетентності, здатності дітей сприймати і творити художні образи, проявляти креативність, творчо експериментувати з різними матеріалами та техніками, взаємодіяти з оточенням через різні види мистецтва. Цей аспект мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку інтегрований у всі державні та альтернативні концепції дошкільної освіти, включаючи вальдорфські, монтесорі, фребелівські, католицькі, лісові та комунальні дитсадки Німеччини. Завдяки цьому формується цілісна система підтримки мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, що сприяє всебічному становленню особистості і створює фундамент для подальшого навчання та самореалізації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

2.1. Освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини в контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників

Сучасна освіта дедалі більше акцентує увагу на розвитку творчих здібностей дитини як ключового елементу її всебічного розвитку та успішної соціалізації. У цьому контексті особливе значення набуває освітнє середовище закладів дошкільної освіти, яке виступає не лише простором для навчання, а й фактором, що формує мотивацію до самовираження, естетичне сприйняття світу та розвиток індивідуальних творчих здібностей. Дослідження освітнього середовища німецьких дошкільних закладів у контексті формування мистецько-творчої компетентності дітей є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє виявити особливості організації простору, педагогічних практик та взаємодії вихователів із дітьми, що сприяють розвитку креативності.

Зазначимо, що освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини створює умови для формування мистецько-творчої компетентності дітей, забезпечуючи ефективність навчально-виховного процесу через активне включення дитини в естетичну, творчу та ігрову діяльність. Одними з найпоширеніших і найвпливовіших закладів у цій сфері є вальдорфські дитячі садки (Waldorfkindergarten), у яких розвиток естетичної чутливості та творчих здібностей дітей займає чільне місце. Основою педагогічного процесу у таких садках є знання природних закономірностей розвитку дитини, що визначає зміст занять, організаційні форми та методи роботи з дітьми, у тому числі естетичні. Освітнє середовище вальдорфського дитячого садка передбачає різні види діяльності та ситуації вільної гри, які сприяють розвитку емоційної сфери, формуванню почуттів, уяви та фантазії.

Необхідно враховувати, що вальдорфські педагоги вміло організовують чергування різних видів діяльності, змінюючи емоційний стан дітей, підбираючи відповідні вірші, пісні або музичні фрагменти для кожного етапу заняття. Особливу увагу приділяють грі як головному засобу розвитку творчих здібностей та естетичної чутливості. Важливими компонентами освітнього середовища є заняття з живопису, скульптури, ліплення, драматичного мистецтва та гри на музичних інструментах [87]. Ці види діяльності не лише стимулюють естетичний розвиток, а й сприяють розвитку емоційного сприйняття навколишнього світу, творчої уяви та внутрішньої активності дітей.

Робота у вальдорфському дитячому садку ґрунтується на принципі ритмічного чергування занять, що створює гармонію та організаційне начало в освітньому процесі. Наприклад, педагоги разом із дітьми обирають певний ритм діяльності на тиждень: понеділок – заняття з евритмії, вівторок – ліплення, середа – розповідь історії, четвер – музична гра, п'ятниця – малювання, субота – спільна прогулянка, враховуючи погодні умови та пору року [90, с. 210]. Тому освітнє середовище вальдорфських дошкільних закладів важливе для всебічного розвитку старших дошкільників, формуючи мистецько-творчу компетентність, здатність до естетичного сприйняття, креативної діяльності та самовираження через різноманітні види мистецтва і художньої активності.

Освітнє середовище вальдорфських дитячих садків у Німеччині створює сприятливі умови для формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників, орієнтуючись на використання природних матеріалів, які діти знаходять у лісах, на полях і луках. З цих матеріалів вони майструють іграшки, виготовляють інструменти та формують власний «ігровий світ». У процесі гри природні предмети перетворюються на культурні та природні об'єкти: камінь може стати автомобілем, жуком або мобільним телефоном, гілочки набувають магічної сили, листя сортується за кольором, жолуді обмінюються на каштани, а на землі створюються яскраві образи й композиції. Велике значення Р. Штайнер надавав оформленню середовища дошкільного закладу: добір кольорів, форм і природних матеріалів має відповідати природовідповідним

канонам, щоб створювати атмосферу, в якій дитина почувається комфортно і безпечно [23].

Формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників здійснюється через інтеграцію різних компонентів естетичного виховання, що включають взаємодію з природою, сприйняття й особистісний естетичний досвід. Основні методико-дидактичні підходи вальдорфських садків базуються на принципі природовідповідності і реалізуються через виховання дитини через наслідування та приклад, культивування різних форм ігрової діяльності (вільної гри, ритмічних ігор, традиційних народних ігор), ритмічне повторення та створення загального художньо-естетичного фону життя закладу.

Велике значення у мистецько-творчому розвитку дітей дошкільного віку надається роботі з натуральними матеріалами, такими як бджолиний віск або зерно, що дозволяє дитині цілісно відчувати їхню природу: відчувати запах при замішуванні, спостерігати зміну форми та консистенції від твердого до м'якого, дізнатися смак продукту, який вони самі обробили та використали, наприклад, змололи зерно і спекли з нього хліб. Практика приготування їжі в закладах дошкільної освіти сприяє розвитку смакових та життєвих компетенцій дитини, що важливо в умовах сучасного домінування швидкої їжі (фаст-фудів) [65].

Педагоги вальдорфських садків створюють творче середовище, яке стимулює дитину до пізнання естетики через гру та творчість. Використання простих, «несформованих» природних матеріалів – пісок, глина, фарби, віск – має значний стимулюючий вплив на індивідуальну творчість, розвиток чуттєвого сприйняття та креативності. Як зазначається, «всі люди – приховані художники, і у дитячому віці цей потенціал проявляється найкраще. Занурення у світ творчої діяльності сприяє розвитку креативності» [60, с. 23].

Різноманітність закладів дошкільної освіти Німеччини та варіативність підходів до естетичного виховання старших дошкільників зумовлюються тим, що німецькі педагоги поєднують традиційні методи роботи з дітьми з найкращим світовим досвідом. Серед інноваційних підходів особливе значення має реджо-педагогіка (Reggio-Pädagogik), заснована на практиці дитячих садків італійського міста Реджо Емілія (Reggio Emilia). Сьогодні реджо-педагогіка

вважається одним із найамбітніших напрямів дошкільного виховання з особливим акцентом на естетичний розвиток дітей [68].

Освітня мета реджо-педагогіки полягає у формуванні естетичного досвіду та здатності сприймати естетичні переживання через різноманітні способи, засоби, методи та широкий педагогічний інструментарій. Педагогі-прихильники цього підходу виходять з принципу рівноправного ставлення до дитини, вважаючи дитинство важливим і неповторним етапом життя, що визначає подальший розвиток особистості. Центальною ідеєю реджо-педагогіки є постійний діалог між дітьми, батьками, мешканцями міста та педагогами німецьких дошкільних закладів [68].

Новизна підходів реджо-педагогіки проявляється у принципово іншому ставленні до дітей та їхнього мистецько-творчого розвитку. Серед ключових принципів методики Реджо Емілія виділяють:

1. Дитина – це людина, кожна особистість заслуговує на повагу.
2. Діти мають можливість контролювати власне навчання та розвиток.
3. Навчання та розвиток відбуваються через рух, спостереження, слухання та гру, без обмежень.
4. Діти встановлюють взаємини з іншими в середовищі, де вони досліджують і пізнають світ.
5. Дитина має широкий вибір засобів для самовираження: драма, музика, малювання, співи, танці, конструювання, бесіди [74].

Практичним втіленням цих принципів у формуванні мистецько-творчої компетентності старших дошкільників є організація дослідницької діяльності та реалізація проєктів. У закладах, що працюють за методикою Реджо, вихованці не отримують готових знань, а заохочуються до самостійного навчання, експериментування та творчої діяльності. Вільний доступ до різних матеріалів і засобів дозволяє дитині виразити внутрішній стан, реалізувати власні ідеї, займатися обраною діяльністю, спілкуватися та відпочивати, що безпосередньо сприяє розвитку її естетичного сприйняття, фантазії та креативності.

В освітньому середовищі дошкільних закладів, що працюють за відомою методикою Реджо Емілія, формується специфічна організація простору та

педагогічна практика, спрямовані на формування і розвиток мистецько-творчої компетентності старших дошкільників. Режим вільної поведінки, коли діти сидять не за партами, а на килимі чи вільно рухаються кімнатою, дозволяє їм виступати ініціаторами більшості проєктів, а педагоги створюють навчальні програми, виходячи з інтересів дітей. Велике значення надається оформленню приміщень, матеріальному забезпеченню і атмосфері взаємодії, де вихователі є супутницями і провідницями дітей, підтримують їх і допомагають «стати серйозними дослідниками і висловлюватися стома мовами» [68, с. 34].

Вихователі у реджо-садках Німеччини пропонують дітям «навички знань і здатностей» у разі звернення з важкими питаннями, а самі постійно підвищують кваліфікацію через семінари, лекції, курси з мистецтва, музики та драматичних гуртків. Пріоритетним у реджо-педагогіці є робота над проєктом, теми якого черпаються з повсякденного досвіду дитини. Тривалість проєктів може варіюватися від годин до року, а ключовим є сам процес, а не результат [80].

Евристична перспектива реджо-педагогіки створює умови для розвитку естетичного досвіду дітей як центрального елементу естетичного та культурного виховання. Цей досвід виступає як перехідний, формуючи основу для більш складних форм пізнання, закладаючи фундамент подальшого розвитку особистості. У цьому сенсі практика Реджо Емілія є перспективною моделлю для формування освітнього середовища українського та зарубіжного дошкільця [88].

Документування процесу роботи дитини над проєктами є важливим елементом реджо-педагогіки. Вихователі для цього ведуть журнали, фіксують спостереження на фото- та відеокамери; результати виставляються на великих настінних плакатах («стіни, що говорять») і обговорюються колегами-педагогами. Учителі виступають партнерами дітей у процесі пізнання світу, створюючи середовище для спільних дослідів і відкриттів, де дошкільники стають експериментаторами та дослідниками [68].

Особливу роль у формуванні мистецько-творчої компетентності старших дошкільників відіграє «ательє» – простір, забезпечений різноманітними

матеріалами, якими вільно користується кожна дитина. Серед них: пензлики, фарби, пісок, пластилін, глина, мушлі, гілочки, шерсть, папір, каміння. Ательє є місцем творення нового та реалізації завдань естетичного виховання. Ігрові кімнати оснащені дзеркалами різних форм, костюмерними, театром тіней, поштовими скриньками, проєкторами, лайтбоксами, що стимулює активність дітей, розвиток креативності та творчості, сприяє формуванню чуттєвого сприйняття, емоційності та здатності відчувати прекрасне [62].

Освітнє середовище німецьких закладів дошкільної освіти відзначається різноманіттям і варіативністю, що створює сприятливі умови для формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників. Незалежно від характеру закладу (світський, релігійний, державний, приватний, авторський), питання естетичного виховання залишаються актуальними. У Євангельському дитячому садку Пффікус (Pfiffikus Beringersdorf in Bayern) у федеральній землі Баварія християнські цінності становлять підґрунтя педагогічної практики, а дитина трактується як улюблене творіння Боже. Важливою є тенденція балансу між грою та навчанням, при цьому естетичне виховання розглядається ширше, ніж просто заняття малюванням чи музикою. Основними засобами розвитку естетичного сприйняття та творчих здібностей дітей є витвори образотворчого мистецтва, опера, театр, література тощо. Створення творчої атмосфери, де діти через гру з ляльками, ЛЕГО, нитками з намистом самостійно оволодівають художніми вміннями та навичками, є пріоритетом педагогічного процесу [68].

У дитячому садку святої Єлизавети (Kindergarten von St. Elizabeth) естетика, мистецтво та культура інтегровані у повсякденну діяльність дітей. Завдяки взаємодії з мистецтвом і культурою старші дошкільники розкривають свій художній потенціал, опановують світ через цікавість і прагнення досліджувати. Створюється атмосфера, в якій діти можуть вільно й творчо виражати свої відчуття, думки, досвід та переживання. Вихователі підтримують креативність дошкільників через заняття вільним і самостійним малюванням, кресленням, конструюванням, ліпленням та майструванням. Для цього застосовують різні технічні засоби, наприклад, олівці, воскова крейда, фарби,

пензлі, а також діти самостійно розробляють фарби для досягнення бажаної кольорової гами, що дозволяє реалізувати емоційний задум [51].

Популярним засобом реалізації завдань естетичного виховання у німецьких дошкільних закладах є експериментування. Креативність дітей розвивається через різноманітні художні техніки: зображення за допомогою натиску пальчика, шкрябання, штампування, обприскування, витіснення корком або клеєм тощо. Для образотворчої діяльності діти мають у своєму розпорядженні природні матеріали (дерево, шкіра, папір, листя, мох, каміння, гіпс, пісок, глина тощо), що стимулює творчу активність у рольових іграх, переодяганні, іграх з ляльками. Прояви креативності охоплюють також інші сфери розвитку дитини: мовну, музичну, рухову діяльність та інші [51].

Вплив німецьких дошкільних закладів у контексті формування мистецько-творчої компетентності проявляється також у діяльності дитячих садків, розташованих у природі (Waldkindergarten). Такі заклади функціонують без даху, стін і дверей, а засобом естетичного виховання дітей є природне оточення – ландшафт, насадження, водойми та інші елементи природи. Пріоритетними завданнями є стимулювання дослідницької активності дітей, їх винахідливості та здатності відкривати нове. Дошкільники займаються переважно роботою з природними матеріалами, які вони знаходять у лісі, на полі чи лузі, виготовляють із них іграшки та інструменти, створюючи власні «ігрові світи» [60].

Німецькі педагоги та батьки розглядають лісові дитячі садки на рівні з іншими закладами, проте педагогічна взаємодія тут має специфічні особливості й реалізується через природне середовище та його ресурси. Педагоги вчать дітей бачити кольори, форми, цифри та букви у природних об'єктах, а за потреби надають ножиці, олівці, фарби, папір, інструменти, музичні інструменти та книжки. Принцип природовідповідності виховання спрямований на формування у дітей відчуття близькості з природою, уміння сприймати її багатство у кольорах, формах, звуках, гармонії, ритмі та тиші [22].

Щоденне перебування дитини на природі протягом року забезпечує її індивідуальний та цілісний розвиток у всіх сферах. Поєднання навчального та

виховного процесу з методами природної педагогіки сприяє розвитку емоційної, когнітивної та психомоторної компетентності дитини, а також формуванню самостійності, власної активності, здібностей і нахилів. Водночас у дітей розвивається мовна компетенція, соціальна поведінка та розуміння правил співжиття. Культурне та естетичне виховання у таких садках органічно інтегроване в природне середовище. Педагоги часто використовують проєктну діяльність, де засвоєння знань і досвіду відбувається у процесі реалізації практичних завдань, а естетичне виховання посідає пріоритетне місце [23].

У лісових дитячих садках діти не граються зі штучними іграшками і не перебувають у приміщеннях. Замість цього вони граються у лісах і парках, «готують» із листочків і камінців, збирають хмиз, бігають, стрибають, фантазують. Вихователі зазначають, що дитяча фантазія тут працює особливо активно: повалені дерева перетворюються на «ракети», листя – на зірочки та Місяць, а тростинки стають чарівними паличками лісових фей. Постійне перебування на свіжому повітрі сприяє не лише зміцненню здоров'я, а й розкриттю творчого потенціалу дітей, особливо тих, у кого занижена самооцінка або проблеми в соціалізації. Педагогічний підхід орієнтований на дослідницьке навчання та практичну діяльність, що дозволяє старшим дошкільникам активно розвивати мистецько-творчі компетентності [36, с. 63].

Освітнє середовище німецьких закладів демонструє різноманітність і системність підходів до мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку. Так, дитячий садок Віхтельбург (замок гномиків) у м. Гамм (Kindergarten Wichtelburg in Hamm) вирізняється особливою оригінальністю та системністю у реалізації завдань естетичного розвитку дітей раннього віку. У закладі розроблено спеціальну програму, що визначає методи та засоби мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Пріоритетними завданнями є пробудження відчуття краси, розвиток чуттєвого сприйняття та емоційного досвіду, формування здатності сприймати світ і розвиток когнітивних структур. До методів роботи педагога відносять спів і музику, роботу з різноманітними матеріалами, роботу з деревом, навчання різних технік

малювання та прикладних ремесел, вільну творчість, а також театральні та рольові ігри [44].

Модерний підхід до мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку реалізується також у дитячому садку «Зонненгартен» (сонячний сад) у м. Берлін (Kita Sonnengarten in Berlin). Цей заклад зорієнтований на поєднання сучасних та автентичних/традиційних методів і на партнерську взаємодію дитина–дорослий. В освітніх проєктах органічно комбінуються різні естетичні засоби: зображувальна гра, спів, танці, живопис, пластика, музика, мова, фотографія та інші. Мета діяльності полягає у розвитку індивідуальності та самостійності кожної дитини, групової здатності до соціальної інтеграції, творчих пошуків, а також спонукання до власних відкриттів і досягнень [55].

Робота дитячого садка «Зонненгартен» ґрунтується на принципах педагогіки М. Монтесорі та підготовленому креативному середовищі. Водночас враховується педагогіка Реджо та концепція розвитку раннього дитинства

Е. Піклера (E. Pickler). Основна мета закладу – створення ненасильницького спілкування, теплої атмосфери взаємоповаги та підтримки. Навчальні та творчі матеріали представлені геометричними фігурами, кольоровими дошками, камінням, лічильними картами, глобусом тощо, виготовленими переважно з натуральних матеріалів (дерево, тканина, метал). Відповідно до концепції М. Монтесорі, ці матеріали спрямовані на пробудження цікавості дітей, стимулювання спостережливості, розвитку чуттєвого сприйняття, абстрактного мислення й самостійності, поваги до індивідуальності кожної дитини [76].

Освітнє середовище дитячого садка «Зонненшайн» (сонячне світло) у м. Брауншвайг (Kindergarten Sonnenschein in Braunschweig) ґрунтується на пріоритеті мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку. Педагоги закладу вважають його основою розвитку дитини, а концепція творчого виховання будується на тісній і творчій взаємодії з навколишнім середовищем, що сприяє сприйняттю та осмисленню чуттєвих вражень: «Кожна чуттєва сфера певним чином працює завдяки відповідним формам естетичного

виховання: око сприймає і осмислює форми художньої творчості, вухо – музику з її звуками і мелодією, тіло – танець і ритмічні рухи. У всіх тут згаданих формах естетичного виховання йдеться про підтримку творчого процесу дитини і пов'язаних з нею переживань. Мова не йде про те, щоб отримати неперевершений результат чи поставити чудову виставу. Завдяки керівництву і підтримці художньої та творчої діяльності дітей має значення такий девіз: «Шлях є мета!» [88].

Щоденні заняття музикою, співом і танцями у «Зонненшайн» є важливим засобом розвитку мистецько-творчої компетентності дітей, оскільки вони дозволяють дошкільникам виражати емоції та внутрішні переживання: «Навіть маленькі діти мають велику потребу займатися музикою, своїм голосом і своїм тілом. Вони заспокоюються завдяки пісням, рухаються у ритмі з музикою і виражають свої відчуття і настрої в мелодіях та піснях. Ритмічні музичні пропозиції у дитячому садку можуть підтримувати дітей у розв'язанні основних завдань їх розвитку. Створення музики сприяє розвитку слуху, голосу, дихальної системи та опорно-рухового апарату і служить важливими імпульсами для пізнавального, емоційного і соціального розвитку» [81, с. 14].

Особливу увагу в закладі приділяють розвитку дрібної моторики, що сприяє формуванню мистецько-творчих навичок. За концепцією німецького педагога Е. Сандера, дитина через експериментування, конструювання та різні маніпуляції руками свідомо взаємодіє з матеріалами: фарбами, глиною, іншими предметами. Активно використовується малювання пальцями та кистями рук. Проєкти та форми естетичного виховання інтегрують різні види діяльності, забезпечуючи гармонійний розвиток дитини: поєднання співу та руху розвиває дихальну систему, а танцювальні та хороводні пісні – тренують щоденні рухи (біг, стрибки, повороти) [90].

Ранньою фазою мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку у «Зонненшайн» є «Нерозбірливе каракульство», яке стимулює розвиток дрібної моторики та підготовку до письма. Діти створюють «каракульні клубочки» (Kritzelknauel), діагональні каракулі (Diagonalkritzel), коливальні каракулі (Schwingkritzel) і ударні (рубальні) каракулі (Hiebkritzel), що є основними

елементами драпальної (каракульної) діяльності (Kritzeln). Ця техніка формує початкові навички роботи з різними матеріалами та дозволяє дитині відчувати різноманітні текстури, що важливо для подальшого розвитку художньо-творчих компетентностей дошкільників [90].

Освітнє середовище Фребелівського дитячого садка «Ельбвіхтель» (ельфові гноми) у м. Гамбург (Frobel-Kindergarten «Elbwichtel» Hamburg) у контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників характеризується яскравим творчо-естетичним спрямуванням. Педагоги закладу організовують діяльність так, щоб максимально задіяти всі органи чуття дитини, забезпечуючи гармонійний розвиток психічної, духовної, фізичної та емоційної сфери: «Наша робота полягає у тому, щоб на ранній стадії сприяти розвитку індивідуальних талантів, навичок і здібностей, інтелекту та особистості дітей, через гру, танці, живопис, інші творчі та художні пропозиції і в такий спосіб наблизити їх до світу... Творчість значною мірою сприяє здоровому розвитку дітей.... Творчі люди є більш гнучкими в мисленні. Вони можуть краще відрізнити головне від другорядного, вони мають здатність розпізнавати проблеми, створювати нові ідеї і приймати потрібні рішення» [90, с. 236].

Музика у «Ельбвіхтель» є важливим засобом розвитку мистецько-творчої компетентності, оскільки активізує мисленнєві процеси, сприяє емоційному задоволенню та внутрішній рівновазі, формує соціальні навички й закладає основу для розвитку мовних і математичних здібностей. Спів розглядається як природна потреба дитини, а заняття музикою створюють позитивний емоційний фон для всіх видів діяльності. Малювання у закладі використовується як засіб експериментування з кольорами, текстурами та матеріалами, що стимулює фантазію та формує індивідуальні художньо-естетичні навички. Основна увага приділяється не перфектності виконання, а процесу розвитку творчих здібностей дитини та її здатності до концентрації [93].

Освітня програма національної організації художніх шкіл землі Баден-Вюртемберг (Landesverband Kunstschulen Baden-Württemberg) підкреслює

важливість раннього естетичного виховання у формуванні мистецько-творчої компетентності. Ретельно організоване та диференційоване залучення дітей до сприймання кольору, руху, музики, мови сприяє розвитку гнучкості, творчої сили та свободи мислення. Естетичне навчання у цих закладах охоплює різні види діяльності: образотворче мистецтво, танець, рухову активність, ритміку, рольові та зображувальні ігри, а також використання засобів масової інформації. За переконанням педагогів, ранній творчий розвиток є фундаментом для всіх подальших освітніх процесів і сприяє всебічному розвитку дошкільника.

Освітнє середовище фребелівського дитячого садка у Німеччині у контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників вирізняється комплексним підходом до організації діяльності дітей. Найпопулярнішими методами роботи з дітьми є:

- 1) проєктно-орієнтоване навчання – стимулює уяву, заохочує до власних відкриттів і досліджень, часто є міждисциплінарним, викликає цікавість та сприяє самостійним успіхам дітей;
- 2) групова робота, оскільки невеликі навчальні групи дають змогу реалізовувати індивідуальне творче навчання та включати елементи гри;
- 3) творчі ігри, адже використання різноманітних матеріалів сприяє експериментуванню, конструюванню та розвитку творчості;
- 4) розповіді, казки, спостереження, які мають особистісний характер, відображають власні переживання дітей і сприяють розвитку фантазії;
- 5) робота у студіях і майстернях, оскільки ці простори є унікальними для концентрації уваги, розвитку творчих здібностей і натхнення дошкільників [95].

Для реалізації завдань мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку використовуються такі види діяльності: малювання, живопис, оформлення, конструювання, рух, ритміка, танець, зображувальна гра. Вихователі спрямовують свою діяльність на розвиток сприйняття дитиною навколишнього світу. Дошкільник постійно вчиться бачити, відчувати на дотик, слухати, нюхати і смакувати. Чим більше органів чуття задіяно у сприйманні предметів і явищ, тим ефективніше розвивається чуттєва сфера дитини. Діти у

таких закладах виховуються так, щоб не лише сприймати довкілля, але й виражати власне ставлення до нього різними засобами. Серед них особливо популярними є: живопис, моделювання, будування, конструювання, аплікація, колажування, використання засобів масової інформації, розвиток моторики та координації, зображувальна (художня) гра, рухова активність та танець [76].

Освітнє середовище природного дитячого садка у м. Еберсберг (Waldkindergarten Ebersberg) ґрунтується на принципі тісної взаємодії дитини з навколишнім середовищем через усі органи чуття – дотик, нюх, смак, слух і зір. Такий підхід відповідає положенням «Орієнтовного плану навчання і виховання», що є методичною основою дошкільної освіти Німеччини. Естетичне виховання у цьому закладі розглядається не лише як ознайомлення з мистецтвом і ремеслами, а як спосіб допомоги дитині у вирішенні життєвих питань, дилем і проблем. У цьому розумінні мистецько-творчий розвиток виступає чуттєвою формою пізнання світу, метою якої є підвищення здатності дітей до естетичного сприймання та вміння творчо опрацьовувати чуттєві враження. Організація креативного середовища передбачає створення умов, у яких кожна дитина може вільно розвиватися, взаємодіяти з однолітками та предметним світом [64].

У практиці лісового дитячого садка (Waldkindergarten) для розвитку творчості та фантазії вихованців застосовуються різноманітні природні та підручні матеріали: пластилін, клей, фарби, вода, пісок, дерево. Використання недосконалих, первинних інструментів і матеріалів заохочує дітей до експериментування, винахідництва, креативного самовираження, що сприяє формуванню стійких творчих навичок. Методи та форми мистецько-творчого розвитку дітей в цьому середовищі відзначаються широким спектром: вільна гра, малювання, приготування їжі, коління дров, стрибання, балансування, лазіння, дзижчання, розпилювання, тріщання, биття молотком, різьблення, плетіння, будування, фарбування, різання, сортування листя, нанизування плодів, рольові ігри, переодягання, гра в магазин, «шукування скарбів», спостереження за природою, вивчення рослин і тварин, прислухання до співу птахів, перегляд книг, слухання історій, спів, музикування, спільне

приготування їжі, ігри з формами, фарбами, буквами і цифрами, поїздки та екскурсії (наприклад, до музею Природи і Людини в Мюнхені), спеціальні доповіді для дітей дошкільного віку та багато інших видів активностей [98, с. 169-170].

Освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини вибудовується на принципі визнання мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку як педагогічного пріоритету. Результати такого підходу проявляються у тому, що діти отримують задоволення від творчості; їх цікавість пробуджують кольори, форми та інші засоби мистецтва; вони розвивають власні відчуття завдяки перебуванню у довкіллі; позитивний досвід від результатів власної діяльності зміцнює особистість; пришвидшується соціалізація; відкриваються нові перспективи та формується толерантність [101]. Свобода дитячої творчості та можливість самостійно обирати способи вираження зумовлюють активне застосування німецькими педагогами широкого спектра методів і засобів. Як підкреслює С. Джунтіні, керівник проєкту дошкільного закладу у Ноймаркт, діти розвивають природну потребу до малювання і живопису, до спонтанного відображення форм і кольорів, і це не обмежується лише папером. Водночас надмірні обмеження у використанні матеріалів чи інструментів викликають у них нерозуміння і протест [96].

Прикладом організації мистецько насиченого освітнього середовища дитсадка є Kindergarten St. Josef am See, де мистецтво використовується для комплексного та гармонійного розвитку дошкільників. Основними завданнями цього підходу є: підтримка різноманітності та гнучкості відчуттів, мислення і діяльності через процеси художньої праці та власні шляхи оформлення; розвиток радості та інтересу до творчості, що забезпечує визнання і оцінку якості роботи; поєднання актуальних уявлень і чуттєвих відкриттів дітей старшого дошкільного віку із розумінням ними навколишнього світу [81, с. 15].

Оригінальними елементами освітнього середовища цього закладу освіти є нетрадиційні художні методи. Наприклад, малювання на камені, коли діти зображують улюблених тварин, створюють візерунки з кольорових камінців,

приклеюють їх на картонні поверхні, формуючи дизайнерські елементи чи прикраси для дому та саду. Інший метод – «Колір і рух» (Farbe und Bewegung) – передбачає використання колеса та фарб (Farbenrad) для експериментів із техніками малювання та створення ефектів. Діти наносять фарбу на колесо, що крутиться, спостерігаючи, як кольори змішуються, взаємодіють і утворюють унікальні візуальні комбінації. Експериментування з густими та рідкими фарбами дозволяє отримати різні ефекти, наприклад, ефект «кольорових хмар» за умов використання мінімальної кількості фарби [91, с. 216].

Творче освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини яскраво ілюструє приклад Креативного дитячого садка святого Петра у м. Фюнес (Kindergarten St. Peter/Villnofi). Тут мистецько-творчий розвиток дітей розглядається як стратегічне завдання, а творчість – як природний і необхідний прояв особистості. Німецькі педагоги наголошують, що кожна дитина є творчо обдарованою та здатною до створення нового, а її реалізація значною мірою залежить від оточення. Саме тому створення такого середовища, яке стимулює уяву і креативність, вони вважають важливим суспільним викликом [94, с. 26].

У цьому закладі активно впроваджуються нетрадиційні види творчої художньої діяльності, серед яких – плетіння та ткацтво. При цьому діти старшого дошкільного віку не лише освоюють технічні прийоми, а й розвивають відчуття кольору, фактури та композиції, експериментуючи з різними матеріалами для створення власних, унікальних виробів. Особливою популярністю користується техніка роботи з фетром, де процес включає вибір шерсті, використання мила і води, інтенсивну ручну обробку, промивання та завершальне оформлення. Результати такої праці, зокрема фетрові (валкові) картини різних типів, розмірів і художніх задумів, викликають у дітей старшого дошкільного віку щире захоплення, адже кожен виріб виходить неповторним [72].

Не менш показовим прикладом творчо збагаченого освітнього середовища є дитячий садок м. Кастельрут (Kindergarten Kastelruth), де застосовується практика прямого контакту з митцями. Вихованці закладу відвідують майстерню скульптора Е. Трокера (E. Trocker), який працює з

деревом, спостерігають за творчим процесом, досліджують інструменти, матеріали та готові твори. Виставковий зал з роботами майстра, що «виражають цікавість, відчай, красу, біль», дає дітям змогу відчувати широкий спектр емоцій та усвідомити, що мистецтво є засобом відображення і перетворення реальності [60, с. 22]. Таке середовище створює умови для того, щоб діти знайомилися з різними видами мистецької діяльності, переймали емоційну глибину творчого процесу і вчилися трансформувати власні враження у творчі спроби. Це доводить, що у німецьких дошкільних закладах ознайомлення з діяльністю людини в різних її формах та залучення до різних мистецьких практик є невід'ємною складовою формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників.

З іншого боку, у м. Уттенгайм поширеною формою мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку є захід «Професія художника» («Der Beruf des Malers»), що передбачає відвідування художньої майстерні, зокрема батька одного з вихованців. Діти знайомляться з робочими зонами та техніками художника за допомогою короткого фільму, а потім переходять до практики: одягнувши футболки для захисту від фарби, вони експериментують із бризканням і малюванням, створюючи власні композиції. Емоційне захоплення і результативність цієї діяльності виявляються у тому, що три великі створені дітьми картини прикрашають стіни закладу [46, с. 24]. Така організація простору та процесу дозволяє дітям у вільній, творчій атмосфері відчувати себе митцями, розвиваючи уяву, фантазію і здатність до самовираження.

Максимальне використання мистецьких ресурсів для мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку спостерігається і в дитячому садку м. Ноймаркт (Kindergarten Neumarkt), де функціонує власна мистецька галерея. Вихованці разом із педагогами не лише відвідують експозиції, знайомлячись із різними стилями і напрямками, але й беруть участь у творчих експериментах: будують вулиці та будинки з комп'ютерного брухту, розташовують принесені іграшкові фігурки, фотографують отримані композиції [49, с. 44]. Таким чином діти не лише споглядають класичне мистецтво, а й освоюють сучасні форми художньої діяльності, що сприяє розвитку критичного мислення та

креативності. Емоційний компонент німецькі педагоги вважають важливою передумовою всебічного розвитку особистості з раннього дитинства.

У дитячому садку м. Штерцінг (Kindergarten Sterzing) освітнє середовище збагачується технологією малювання природними фарбами. Під керівництвом вихователів діти виготовляють фарби з глини, піску, землі, попелу та клею, після чого застосовують їх у різних художніх техніках. Така діяльність забезпечує не лише художній, але й пізнавальний розвиток, адже діти експериментують, досліджують властивості матеріалів, самостійно винаходять нові способи застосування. Підсумком творчих проєктів стають спеціальні конференції та виставки, як «Йти слідами дітей» («Den Spuren der Kinder folgen»), що демонструють внески єпархіальних дитячих садків (Kindergartensprengel) у колективне й індивідуальне навчання дошкільників мистецтву [58].

Отже, освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини у контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників вибудовується на основі поєднання традиційних і сучасних форм, методів і засобів, що забезпечують цілісне занурення дитини у світ мистецтва та творчості. Німецький дитячий садок створює умови, у яких вихованці можуть розкривати і розвивати свої відчуття через вільну гру, використання іграшок, образотворчу діяльність, щоденне спілкування з природою, малювання, евритмію, а також хореографічну діяльність та знайомство з народним мистецтвом. Така організація простору та діяльності сприяє тому, що діти вчаться надавати різним матеріалам та інструментам індивідуального творчого оформлення, а сам процес перетворюється на інструмент особистісного зростання. Розробка та реалізація концепцій мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти демонструють, що використання потенціалу освітнього середовища дає змогу ефективно досягати відповідних цілей, забезпечувати гармонійне становлення дитини, формувати її почуттєву сферу, стимулювати емоційне реагування та спонукати до систематичної участі в творчо-естетичних видах діяльності у повсякденному житті. У цьому процесі вагоме місце посідає баланс між

інноваційними та традиційними підходами, а також між різними техніками, засобами та видами художньої активності, що разом формують цілісне та багатогранне освітнє середовище для розвитку мистецько-творчої компетентності сучасних дошкільників.

2.2. Методи, прийоми та засоби формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини

Розвиток творчих здібностей дитини є одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти Німеччини, оскільки безпосередньо впливає на формування особистості, здатної до самовираження, креативного мислення та соціальної адаптації. У цьому контексті особливу увагу привертає вивчення методів, прийомів та засобів формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників, адже ефективність педагогічного процесу значною мірою залежить від обґрунтованого використання освітніх технологій і педагогічних інструментів. Дослідження практик, які застосовуються у закладах дошкільної освіти Німеччини, дає змогу виявити специфіку організації навчально-творчої діяльності, способи стимулювання художньої та креативної активності дітей, а також інтеграцію різних видів мистецької діяльності в освітній процес.

Зазначимо, що методи, прийоми та засоби формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини ґрунтуються на принципі тісної співпраці педагога і дитини, де процес взаємодії спрямований насамперед на розвиток креативних навичок, уміння мислити як конкретно, так і абстрактно, а також на формування усвідомленого ставлення до природного й соціального середовища. Педагоги враховують індивідуальні потреби, здібності, інтереси та рівень мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, обираючи оптимальні методи, що базуються на їх особистому досвіді, мотивації та емоційних очікуваннях.

У реалізації завдань мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку німецькі дошкільні заклади застосовують широкий спектр

технологій, методів та засобів, спрямованих на стимулювання усіх органів чуття та гармонійний розвиток фізичної, психічної, духовної й інтелектуальної сфер особистості. При цьому акцент робиться не на навчанні конкретних художніх технік (малювання, конструювання, пластики, анімації, музики чи хореографії) як самоціль, а на розвитку чуттєвої й емоційної сфер, формуванні здатності до самовираження та самовідчуття, що, на переконання німецьких педагогів, є пріоритетом і передують набуттю практичних умінь [51].

Важливим і результативним засобом мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку вважається проєктна діяльність. Так, у межах проєкту «Сприяння творчості в дитячому садку і школі» («Kreativitätsforderung in Kindergarten und Schule») у дитячому садку Меран/Елізабетгайм (Kindergarten Meran/Elisabethhem) з дітьми працює художниця Е. Інгер, яка знайомить їх із мистецтвом скульптури. Діти дітей старшого дошкільного віку опановують різні техніки, вивчають властивості матеріалів, форми, кольорову гаму, розміри, інструменти, необхідні для роботи у цьому виді мистецтва. Така діяльність збагачує їхній естетичний досвід, розширює знання про мистецтво та допомагає знаходити власний шлях у творчості [60].

Серед інноваційних підходів до мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку значне місце займає Playing Arts – міжнародний колективний арт-проєкт, що об'єднує дизайнерів та ілюстраторів з усього світу з метою виразити своє бачення ігрового світу дитини через власні стилі, методи та творчу уяву. Ця технологія інтегрує різноманітні види діяльності – ігри, образотворче мистецтво, дизайн, театр, медіа, музику та взаємодію з природою, – поєднуючи методи і засоби так, щоб діти старшого дошкільного віку не були пасивними спостерігачами, а активно долучалися до процесу створення, стаючи повноцінними учасниками художньої взаємодії [66].

Прикладом мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку є проєкт Гюго Кюкельгауса (Hugo Kukelhaus), спрямований на створення освітнього та розвивального середовища для стимулювання органів чуття дітей. Він реалізується у різних регіонах Німеччини, зокрема у м. Візбаден (Wiesbaden, замок Фройнденберг Freudenberg) та м. Ганновер (Hannover) у

парку органів чуття Лаатцен (Laatzen), і надає дітям можливість здобувати чуттєво-естетичний досвід за допомогою таких засобів, як природа, мистецтво, музика, а також спостереження за довкіллям, комунікація та творче фантазування [69]. Подібні проєкти, побудовані на вільній діяльності, сприйманні та фантазії дітей, визнані педагогами як самостійні та необхідні форми пізнання і взаємодії зі світом. Вони забезпечують дитині естетичний досвід, який має розвивальне значення, сприяє соціалізації, формуванню творчо-естетичних почуттів і смаків, а також розвитку вміння тонко відчувати природу, мистецтво та міжлюдські стосунки.

Яскравим прикладом інтеграції художньо-творчої діяльності з іншими сферами розвитку є проєкт «Від Пікколо до Пікассо» («Von Piccolo bis Picasso»), у якому беруть участь 19 дошкільних закладів м. Людвігсгафен (Ludwigshafen). Ініціатива реалізується за підтримки інституту навчального та соціального менеджменту у м. Кобленц (Koblenz) та центру нейронаук і навчання в м. Ульм (Ulm) під керівництвом професора М. Шпітцера [55]. Метою проєкту є не лише активізація творчої діяльності дітей, але й перевірка, чи сприяє художньо-естетична творчість розширенню компетентностей у таких важливих сферах, як мовленнєвий розвиток, математичне та природниче мислення, соціальна поведінка, здатність до критичного мислення та вирішення життєвих завдань. Для цього у закладах удосконалюються чотири ключові складові освітнього процесу:

- підвищення кваліфікації педагогічного персоналу,
- реалізація педагогічних проєктів з дітьми,
- організація спільної творчої діяльності,
- розвиток дитячих художніх студій [68, с. 34-35].

Перелічені приклади демонструють, що у німецькій дошкільній педагогіці методи, прийоми та засоби розвитку інтегрують мистецтво, міждисциплінарні знання та практичну взаємодію з навколишнім світом, забезпечуючи цілісне формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку.

Враховуючи, що формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини активно реалізується через проєктну діяльність, то важливою методичною складовою є організація спільної роботи з батьками, яка має чітку структуру: з батьківського комітету обирається креативно уповноважена особа, поінформована про всі деталі проєкту та виконує функцію посередника між педагогічною групою та батьками. Одночасно створюються батьківські майстерні – творчі простори, де діти разом із батьками виготовляють художні вироби, працюють над інсталяціями та іншими творчими проєктами. До цієї діяльності часто залучаються місцеві художники, архітектори та дизайнери, що дозволяє дітям знайомитися з різними професійними техніками і підходами [43].

Практика доводить, що педагогічні проєкти, особливо в межах ініціативи «Від Пікколо до Пікассо», мають значний вплив на мотивацію дітей, сприяють інтенсивному розвитку мислення та формуванню уявлень про світові феномени. Дитячі студії в межах проєкту забезпечили інтеграцію креативності, естетичного розвитку й естетичного виховання як базової складової пізнавальних процесів у дитячому садку. Методичною особливістю проєкту є використання системи педагогічного спостереження та вимірювання компетентностей дітей до початку й після завершення піврічного етапу роботи. Перші результати засвідчили:

- педагогічний персонал став більш чутливим до виявлення та розвитку креативного потенціалу дітей, оцінюючи творчі процеси з виховного погляду та спостерігаючи їхній навчальний ефект;
- педагоги розширили арсенал художніх технік, що надало дітям нові стимули у сфері мистецької діяльності;
- завдяки батьківським майстерням покращилася якість співпраці з родинами, а батьки почали цінувати творчі досягнення своїх дітей [43].

Важливим методом формування мистецько-творчої компетентності є організація освітнього процесу у «Дитячих садах на природі – без даху, стін і дверей». У таких закладах домінуючим освітнім, розвивальним і виховним середовищем виступає природа, яка стає безпосереднім джерелом натхнення,

об'єктом спостереження і матеріалом для творчості. Діти перебувають на відкритому повітрі щонайменше чотири години на день за будь-якої погоди, крім грози чи інших екстремальних погодних умов, що стимулює їхню уяву, спостережливість, здатність естетично інтерпретувати природні явища та інтегрувати їх у власну творчу діяльність.

Формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини яскраво демонструє досвід дитячого садка святого Вальбурга у м. Ультен (Kindergarten St. Walburg Ulten), де реалізується проєкт «Художні ательє» («Malatelier») [48, с. 10-11]. Основним методом у межах цього проєкту є організація творчих майстерень, у яких діти експериментують із різними художніми техніками та матеріалами. Як прийоми роботи застосовуються: змішування фарб для створення нових відтінків; робота зі світлом і тінню; використання різноманітних інструментів для малювання – пензлів, щіток, губок, пальців, льодяних гранул, роликів; експерименти з різними поверхнями – папером, деревом, гіпсом, картоном. Такі засоби сприяють розвитку фантазії, відображеної у роботах дітей на різних форматах і матеріалах. Особливо популярним серед вихованців є малювання фарбами з використанням льодяних гранул, що стимулює сенсорний досвід і творче мислення.

Значне місце у методиці «Художнього ательє» займає робота з гіпсом. Як засіб художньо-творчого розвитку використовується техніка створення скульптурних форм і зліпків, що дозволяє дітям опановувати нові матеріали та інструменти, розвиває терпіння, просторове мислення й уміння втілювати власні ідеї у завершених художніх виробах. Поступове освоєння гіпсових технік навчає дітей старшого дошкільного віку планувати творчий процес, зважати на послідовність дій і акуратність виконання.

Важливим засобом формування мистецько-творчої компетентності є глиняна майстерня, що функціонує у межах цього ж проєкту [51, с. 68]. Робота з глиною передбачає використання прийомів замішування, м'яття, сплющування, прокатування та обертання матеріалу, що забезпечує розвиток дрібної моторики, витривалості, рухових навичок, соціальної взаємодії,

мовленнєвої активності та самостійності. Глина як засіб творчості дає змогу дітям втілювати як абстрактні фантазії, так і предмети реального світу. Процес колективного обговорення робіт формує здатність приймати пропозиції інших і співпрацювати у творчому середовищі. Крім того, робота з глиною має терапевтичний ефект: вона допомагає дітям заспокоїтися та відновити енергію, поєднуючи естетичний розвиток із психологічним комфортом.

Методика формування мистецько-творчої компетентності дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини яскраво проявляються у діяльності дитячого садка Тауферс у долині г. Мюнстер (Kindergarten Taufers im Münstertal), де реалізується мистецький проєкт «Філософська майстерня мистецтва» («Philosophischen Kunstworkshop») [23]. Методично вказаний проєкт поєднує інтеграцію теоретичної та практичної діяльності, синтез раціонального та ірраціонального, реального та фантастичного, природного і технічного. Серед ключових прийомів – мотивація дітей до творчої активності через особистий приклад митців, індивідуальний супровід кожного учасника, організація публічної презентації робіт, де діти називають свої твори, пояснюють задум і демонструють результати у галереї на подвір'ї садка. Як засоби художнього розвитку використовуються різні матеріали та техніки, які підбираються з урахуванням індивідуальних уподобань і рівня підготовки кожної дитини.

Особливе місце у проєкті займає другий етап – «Малювання на лузі» («Malen in der Wiese») [25]. Метод передбачає роботу на пленері перед руїнами замків Ротонд і Рейхенберг (Rotund und Reichenberg), що сприяє розвитку спостережливості, уміння передавати просторові форми та деталі архітектури. Прийоми роботи включають визначення кольорової гами, обчислення елементів об'єктів (наприклад, кількості вікон чи веж), створення композицій із урахуванням історичного контексту. Засоби – прості інструменти: грубий картон, аркуш із затискачем та олівець – акцентують увагу на змісті та спостереженні, а не на складному обладнанні. Такий підхід інтегрує знання з історії, географії, математики, архітектури та мистецтва, забезпечуючи цілісне й образне сприймання навколишнього світу.

У дитячому садку Больцано (Kindergarten Bozen) формування мистецько-творчої компетентності відбувається у межах проєкту «Зачарована печера» [31, с. 27]. Методичним підґрунтям є використання рольових та фантазійних ігор як провідних форм діяльності дошкільників. Ключові прийоми – створення атмосфери психологічної безпеки через облаштування «спокійних кутків» для індивідуальної чи групової творчості, стимулювання фантазії через образні оповіді («земля достатку», «країна ніг» тощо) [95, с. 71]. Як засоби виступають великі картонні коробки, у яких діти облаштовують власні «печери», наповнюючи їх елементами казкового світу згідно з індивідуальними уявленнями. Така організація творчої діяльності сприяє розвитку просторової уяви, здатності проєктувати, усвідомлювати межу між реальним і фантастичним, а також формує навички планування та реалізації власних мистецьких задумів.

У закладах дошкільної освіти Німеччини мистецтво є засобом формування мистецько-творчої компетентності дітей. Воно знайомить їх з культурним, соціальним і природним середовищем країни, виховує любов до Батьківщини, її традицій, людей і культурних надбань. Твори мистецтва стають для дітей джерелом естетичного задоволення, радості та духовного збагачення, а широкий спектр видів мистецтва – література, музика, живопис, скульптура, театр, кіно – дає змогу кожному малюкові сприймати світ і розвивати чуття, мислення та емоції. Кожен вид мистецтва по-своєму формує здатність дитини аналізувати, порівнювати, відчувати і висловлювати власні переживання [100, с. 34].

Особливу роль у реалізації завдань мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку відіграє сім'я. Німецькі педагоги наголошують: «Тільки в єдності впливу дитячого садка і сім'ї можливо повноцінне здійснення завдань естетичного розвитку. Не кожна дитина стане музикантом або художником, проте в кожній можна і треба виховувати любов, інтерес до мистецтва, розвивати естетичний смак, музичний слух, елементарні навички малювання» [100, с. 34]. Методично це реалізується через поради вихователя щодо організації творчого середовища вдома, створення умов для занять

малюванням, ліпленням, ігровими та музичними активностями, а також через забезпечення дитини альбомами, олівцями, фарбами, книжками та іншими матеріалами для творчості [84]. Такий підхід забезпечує наступність у формуванні естетичної культури дитини між родиною і дошкільним закладом, формуючи базові засади духовної культури, необхідної кожній людині.

Народне мистецтво у Німеччині є важливим засобом мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Воно включає фольклор, народну музику, танці, усну творчість, традиції медицини та кулінарії, що дозволяє вихователям урізноманітнювати форми і прийоми розвитку дітей [64]. Вже з раннього віку малюки знайомляться з усною народною творчістю, дитячою літературою та іншими видами мистецтва, що створює умови для раннього формування чуттєвого, емоційного та естетичного сприйняття.

Особливо ефективним засобом мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку є мистецька діяльність у вальдорфських дошкільних закладах і школах, де навчальний процес інтегрований у мистецтво. Мистецтво тут реалізується через живопис, малювання, ліплення, музику та театр, які безпосередньо впливають на емоційну сферу дитини. Р. Штайнер виділяє «особливе мистецтво» – евритмію, здатну відображати переживання, емоційний стан дитини через рух і музику. Евритмія дозволяє відчувати взаємозв'язок між музикою та тілесними рухами, поглиблює сприйняття музичного мистецтва і сприяє психоемоційному розвитку дітей. Термін «евритмія» вперше використав Платон у контексті духовно-тілесного розвитку, а Штайнер розглядав її як методику розкриття творчих та емоційних здібностей дитини [51].

У німецьких закладах дошкільної освіти зображувальна діяльність відіграє ключову роль у формуванні мистецько-творчої компетентності, оскільки через неї діти розвивають спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак і творчі здібності. Ця діяльність пробуджує творчу уяву, фантазію, стимулює ініціативу, сприяє формуванню соціальних навичок і об'єднує дитячий колектив на основі спільного переживання прекрасного під час занять творчістю та художньої самодіяльності. Завдяки цьому мистецтво в

німецьких закладах посідає пріоритетне місце як ефективний засіб формування дитини [38].

Німецькі педагоги Д. Герлес, Ед. Йозеф і Г. Шефер підкреслюють, що для пізнання світу діти використовують різноманітні матеріали та методи: малюють, ліплять, експериментують з глиною, водою, папером, дротом, піском, тістом, природними матеріалами. Такий підхід допомагає дітям легко орієнтуватися у довкіллі, виражати та осмислювати власні враження. Важливо, щоб вихователі підтримували творчий процес, захоплювалися здібностями дітей, серйозно сприймали їхні потреби та таланти і враховували різноманітність мистецьких технік і способів вираження. Для цього заклади обладнують художні майстерні та забезпечують широкий спектр матеріалів, що стимулюють розвиток творчих здібностей, а поряд із вихователями працюють учителі-мистецтвознавці [96].

Образотворче мистецтво використовується у творчо-освітньому процесі через знайомство дітей із готовими творами мистецтва: картинами, архітектурою, прикладним мистецтвом, іграшками. Діти відтворюють свої враження у власній діяльності: малюванні, ліпленні, вирізанні з паперу, конструюванні з різноманітних матеріалів. Німецькі педагоги відзначають, що образотворче мистецтво цінне своєю конкретністю: дитина бачить і відчуває предмет, що безпосередньо впливає на пізнавальне й емоційне життя, формує чуттєву конкретність і переконливість образу [94].

Р. Штайнер наголошував на важливості малювання як колективного заняття, що дозволяє дітям емоційно сприймати мистецтво. Важливо не змушувати їх відтворювати конкретні сюжети, а задовольняти їхню природну потребу працювати з фарбами. Вихователь стимулює бажання творити, заохочує особистісну інтерпретацію об'єкта, а навчання технікам відбувається поступово. Головне – залучити дитину до творчої атмосфери, а не досягти результату [90].

До засобів формування мистецько-творчої компетентності дітей належать живопис і живописна техніка: робота з фарбами (акварельними, емалевими, гуашшю), нанесення їх пензлями різного типу на тверду поверхню, створення

настінних розписів, картин, моделей із паперу, картону, дерева та костюмів для виступів. Такі види діяльності розвивають технічні навички, художнє мислення та естетичне сприйняття і активно застосовуються німецькими педагогами для досягнення завдань естетичного розвитку та формування творчої компетентності старших дошкільників [87].

У німецьких закладах дошкільної освіти ліплення та живопис також виступають методами формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників. Для ліплення використовують забарвлений віск або пластичну глину, яку діти готують самостійно: напередодні заняття розминають матеріал, накривають вологою серветкою та експериментують під наглядом вихователя. Такий підхід не лише сприяє естетичному розвитку, а й розвиває дрібну моторику та психічні процеси – мислення, уяву, пам'ять [75].

Живопис у дошкільних закладах Німеччини широко застосовується як метод формування творчих умінь: діти малюють рідкою аквареллю по вологому паперу, що дозволяє кольорам змішуватися і створювати нові відтінки. Завдяки таким вправам діти набувають досвіду експериментування, відчують взаємодію кольорів і матеріалів, а педагог підтримує процес, стимулює творчу ініціативу та заохочує до самостійного вираження [78].

У мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку особлива увага приділяється поєднанню виконавської та творчої діяльності. Діти вчаться співати, малювати, ліпити, розповідати, читати вірші, а педагог керує цими процесами залежно від виду діяльності. Виконавська діяльність (пісня, танець, переказ, вірші) формує навички та дисципліну дітей дошкільного віку, тоді як творча діяльність (малювання, ліплення, розповідь) стимулює креативність, сміливість, самостійність і розуміння мистецтва [66].

У вальдорфських дошкільних закладах методи формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку включають інтегровану роботу з різними видами мистецтва та рукоділля, що сприяє розвитку духовної та емоційної сфери дитини. Діти співають, малюють, виготовляють колажі та скульптури, досліджують властивості кольорів і матеріалів, знайомляться з класичним і сучасним мистецтвом та встановлюють

зв'язки між теоретичними знаннями й практичними вміннями. Діяльність із малювання та фарбування забезпечує дітям чуттєвий досвід, формує відчуття кольору, фантазію та бажання експериментувати. Важливим засобом є також залучення сімей до освітнього процесу: батьки беруть участь у практичних заняттях, майстернях і художніх проєктах, що дозволяє створити сприятливе чуттєве й естетичне середовище для розвитку дитини старшого дошкільного віку [62; 75].

У німецьких закладах дошкільної освіти методи, прийоми та засоби формування мистецько-творчої компетентності дошкільників реалізуються через оригінальні педагогічні програми та спеціалізовані технології. Яскравим прикладом є програма «Елементарне мистецтво» («Kunst elementar») – пілотний проєкт, створений сенаторкою з соціальних питань, дітей, молоді та жінок і молодіжного Фонду мистецтв Бремена. Протягом року художники різних спеціальностей щотижня по 90 хвилин працювали з групою дошкільнят: малювали, співали, ставили вистави, тісно співпрацюючи з педагогічним колективом. Такий підхід дозволяв дітям ознайомитися з різними художніми формами вираження та практично випробувати їх [50].

Методи та прийоми, що застосовуються у межах вказаного проєкту, передбачають максимальне урізноманітнення матеріалів і технік: малювання та живопис на стінах, шпалерах, підлозі, картоні; роботу усім тілом, а не лише рукою; малювання обома руками, що сприяє більш креативному підходу до творчості. Діти під час занять відображають власну картину світу, розповідають історії, через які виявляється їхній чуттєвий досвід, набувають практичних навичок художнього оформлення, приймають проєктні рішення та здобувають знання для передачі естетичного змісту світу [40].

Серед засобів формування мистецько-творчої компетентності особливе місце займає використання нетрадиційних технік зображувальної діяльності, які активізують творчий потенціал дітей. До них належать кляксографія, малювання пальцем по вологому паперу, малювання свічкою, ліплення з паперової маси тощо. Такі методи заохочують дітей до експериментування,

формують естетичне сприйняття, розвивають дрібну моторику, уяву та творче мислення [25].

Використання мистецьких засобів у педагогічному процесі сприяє формуванню художніх здібностей, практичних умінь, здатності реалізовувати власні естетичні задуми, розвитку моральності й духовності дитини. Вихователь виконує роль наставника, який допомагає дітям досягнути різноманіття форм і барв у довкіллі, відтворити враження у власних творах та передати їх у малюнках, скульптурних роботах чи інших творчих продуктах. Завдяки поєднанню традиційних і нетрадиційних прийомів зображувальної діяльності формується комплексна мистецько-творча компетентність дошкільників, яка є підґрунтям їхнього естетичного розвитку та творчої самореалізації [25].

У німецьких закладах дошкільної освіти формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників активно здійснюється через музику, спів і танець, що сприяє розвитку емоційної, соціальної та творчої сфер особистості. Музичний потенціал дітей широко використовується у вітальних піснях, піснях на день народження та в організації ранкового режиму. Методичною основою є проведення «Музичних днів» («Musikalischer Tag»), під час яких педагоги пропонують різноманітні форми та методи музичних розваг для всіх дітей: «Вже з дев'ятої години ранку діти в дитячому садочку співають, під супровід музичних інструментів (гітари чи піаніно) вивчають традиційні і нові пісні, рухливі пісні з елементами танцю тощо. Крім цього, діти вчаться поводитися з такими інструментами, як ксилофон, дзвіночки, бубен, барабан тощо. У спеціальній музичній кімнаті діти слухають музику різних стилів, епох і культур (наприклад, класичну чи фольклорну). Крім цього, музику поєднують з розповідями, ляльковою чи театральною грою» [35, с. 68]. Методи музичного виховання передбачають організацію спільного виконання, інтеграцію музики з театром та руховими вправами, навчання грі на різних інструментах і розвиток музичної інтонації. Музика та інтонаційні вправи здійснюють емоційний вплив, допомагають дітям виражати власні почуття, активізують емоційний стан.

У дитячому садку Оттерскірхен (Kindergarten Otterskirchen) для реалізації цих завдань створено студію «Мистецьке ательє» («Kunstatelier»), де діти мають широкий арт-простір і доступ до різноманітних матеріалів для роботи з прикладним і художнім мистецтвом. Використовуються інтеграційні методи: поєднання малювання, експериментів із кольорами, клеєм, робота під музичний супровід, освоєння дизайну та живопису. Крім розвитку художніх умінь, значну увагу приділено соціалізації: завдяки творчій діяльності діти набувають навичок вдячності, взаємного визнання, задоволення та радості, а також отримують практичні компетенції для реалізації власних креативних проєктів [99, с. 39].

Майстерня (die Werkstatt) у дитсадку забезпечує доступ до інструментів різного рівня складності, які діти обирають відповідно до віку та навичок, а педагоги демонструють способи їх використання. Такий підхід дозволяє інтегрувати мистецьку діяльність з іншими сферами: природничо-науковою, математичною, комунікативною, історичною та етнічною. Це формує комплексну естетичну компетентність, розвиває креативність, емоційний та інтелектуальний потенціал дошкільників. У результаті «освіта, навчання, виховання й розвиток в Німеччині постають гармонійними і взаємопов'язаними сферами, а мистецтво визначається домінуючим чинником розвитку особистості на цьому етапі людського життя» [93, с. 62].

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини значення надається вихованню засобами природи. Наприклад, у вальдорфському дитячому садку діти щоденно перебувають на природі 4 години за будь-якої погоди, окрім екстремальних умов, коли вони переходять у захищені приміщення – автомобіль, маленьку хатинку або кімнату. Природний простір організований так, щоб дитина могла досліджувати оточення: спостерігати за тваринами, збирати гілки, мох, камені, майструвати, порівнювати та аналізувати природні явища, розвиваючи при цьому увагу, спостережливість і почуття взаємоповаги [81].

Методичними прийомами формування мистецько-творчої компетентності через природу у дитсадках Німеччини є інтеграція естетичного сприйняття у всі види діяльності дитини: ігри, праця, щоденне перебування на свіжому повітрі, спостереження за змінами у довкіллі, творчі дослідження рослин і тварин. Використання методів вальдорфської педагогіки дозволяє органічно поєднувати розвиток емоційних, когнітивних та психомоторних навичок, а також сприяє формуванню самостійності, активності, творчих нахилів, мовних умінь, соціальної поведінки та розуміння правил співжиття [73].

Щоденний контакт із природою забезпечує естетичне та культурне виховання дітей через практичні прийоми: спостереження за забарвленням листя, лісовими пейзажами, цвітінням садів у різні пори року, створення «куточків краси», які залишають емоційно насичені враження. Діти отримують досвід формування тонкого сприйняття прекрасного, розвивають емоційну пам'ять і відчуття гармонії, що сприяє глибинному переживанню мистецьких образів у поєднанні з природою [44, с. 109]. У процесі такої діяльності педагоги застосовують прийоми, які дозволяють дітям інтерпретувати природу через творчість: малювання пейзажів, ліплення природних форм, виготовлення аплікацій із природних матеріалів, колажів із листя та квітів. Завдяки цьому дитина не тільки отримує практичні навички художньої діяльності, а й розвиває власне естетичне чуття, вчиться бачити красу у навколишньому середовищі, пов'язуючи її з емоційним і духовним досвідом.

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини театр виступає важливим і обов'язковим засобом їх мистецько-творчого розвитку. Театральна діяльність дозволяє дітям розвивати динамічну, живу душу, здатну до співпереживання, співчуття, розуміння інших людей та світу загалом. Через театр діти отримують можливості для самовираження, експериментують із різними ролями, беруть участь у п'єсах і виставах, створюють сценічні образи та реквізити, обирають костюми, що сприяє розвитку творчої уяви та емоційного інтелекту [46, с. 24].

Методи та прийоми театральної діяльності у німецьких дошкільних закладах включають поєднання різних видів мистецтва та творчих практик. Діти залучаються до образотворчого мистецтва, креслення, малювання, а також експериментування з фарбами; застосовують рольові ігри, ляльковий театр, театральні ігри; працюють із різноманітними матеріалами – фарбами, гримом, косметикою, костюмами. Крім того, театральна діяльність активно інтегрує музику: щоденний спів, пісні, рухи та танці під музичний супровід стимулюють емоційний розвиток та формують музичний слух. У практичному плані педагогічні прийоми включають організацію тематичних кутків у дитсадку, таких як куток малювання, приміщення ручної праці, музичні інструменти, що створюють умови для самостійної творчої діяльності дошкільників. Додатково використовуються виставки робіт і фотоматеріали, які фіксують процеси створення театральних образів та підкреслюють досягнення кожної дитини. Усі ці засоби спрямовані на формування мистецько-творчої компетентності через інтеграцію естетичного, комунікативного та емоційного розвитку, а також на розвиток навичок співпраці у групі, творчого мислення та самовираження.

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини кожен дитячий садок реалізує завдання мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку з урахуванням власної концепції та методичних підходів. Так, концепція естетичного розвитку вальдорфського дитячого садка у місті Гоф передбачає використання широкого спектру методів, прийомів та засобів, які сприяють розвитку креативності, художнього смаку та творчих здібностей дітей [48].

Серед основних засобів формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку виділяють:

1. Використання гравюр – у формі листівок діти прикрашають різні куточки дошкільного закладу, сприяючи естетичному сприйняттю простору та знайомству з образотворчим мистецтвом.

2. Природні матеріали – палиці, гілки, дерев'яні палички різних розмірів, каштани, жолуді, шерсть, тканина та інші матеріали стимулюють розвиток фантазії, уяви та здатності до творчого експериментування.

3. Текстильні елементи – серветки, вишивки, предмети ткацтва, «равликові стрічки» із в'язаної вовняної шерсті, які використовуються для оздоблення приміщень і зон відпочинку, формуючи естетичне сприйняття та тактильний досвід дитини старшого дошкільного віку.

4. Бджолиний віск – застосовується для ліплення та моделювання, що сприяє розвитку дрібної моторики, відчуття тепла, тиску та протитиску, формуванню розуміння країв, меж і різних форм предметів.

5. Акварельні фарби та техніки малювання (зокрема по вологому паперу), які допомагають дітям осягати процес перетворення кольорів, експериментувати зі змішуванням фарб, відчувати «магію» створення нових відтінків, що стимулює творчий потенціал.

6. Конструювання – включає створення дітьми нових форм і об'єктів, наслідування природних або штучних моделей, що розвиває уяву, креативність і здатність до інноваційних рішень.

7. Лялькові ігри – використання маріонеток або ручних ляльок пробуджує фантазію, формує естетичне відчуття, а також сприяє розвитку спритності рук і координації.

8. Вільна гра – надає дітям можливість творчо займатися самотійно, удосконалювати акторську майстерність, жестику, міміку, формулювати власні ідеї та переживання, що стимулює інтеграцію всіх форм мистецької діяльності у креативну атмосферу садка [48].

Реалізація завдань мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку у дитячих садках Німеччини передбачає також використання таких прийомів урізноманітнення творчих завдань:

1. Маніпуляції з об'єктами та явищами: об'єднати – подрібнити; змінити колір, розмір, форму або матеріал речей; запропонувати нові способи використання знайомих предметів.

2. Мовні та когнітивні вправи: підбір синонімів та антонімів, використання метафор, складання історій, завершення розпочатих речень, «рецензування» власних, чужих робіт, формування аргументів та доказів, постановка запитань.

3. Творчі уявні практики: уявлення себе об'єктом природи або предметом, перевтілення людей у різні об'єкти, фантастичні трансформації персонажів, створення нових свят, конкурсів, ігор, змінювання звичних взаємин між казковими персонажами, вигадування фантастичних тварин.

4. Практичне експериментування: проведення нескладних досліджень, використання збільшувального скла, мікроскопа, матеріалізація думок, почуттів і мрій; відновлення зламаних предметів, книг та іграшок.

5. Ігрові та рольові практики: самостійний вибір теми, ролей, форм діяльності; обмін ролями з однолітками; уявні ігри, наприклад, «стати чарівником» або оживити слово через малюнок; розповідь про улюблені тварини, рослини, ігри, страви.

6. Візуалізація абстрактних понять: малювання понять на кшталт краси, віри, правди, свободи, життя; вигадування нових назв для картин, казок, оповідань, віршів; експериментування з художніми засобами.

7. Часові та просторові трансформації: уявлення про прискорення чи уповільнення часу та його вплив на життя, поради року, заняття, відпочинок; створення нових способів досягнення мети [23].

Застосування таких прийомів є системним засобом формування творчої компетентності, оскільки вони впливають не лише на прикладні дії дитини, а й стимулюють її фантазію, уяву, мислення та емоційну сферу, сприяючи комплексному розвитку особистості та формуванню естетичного досвіду.

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини особливу роль відіграє вільна гра. Згідно з режимом дня, дошкільники мають достатньо часу для самостійних ігор, а приміщення закладів спроектовані так, щоб забезпечити безпечну гру, активність на відкритому просторі та набуття життєвого досвіду. Діти старшого дошкільного віку самостійно обирають види ігор, ігрових партнерів, а через це формують ініціативність, самостійність і здатність до співпраці. Під час гри вони вчаться уважності до потреб інших, відстоюванню власної позиції, пошуку компромісів та активній взаємодії з однолітками. Вихователі беруть участь у грі залежно від ситуації: пропонують ідеї,

коригують процес або спостерігають, що дозволяє підтримувати креативність дітей [6].

У практиці німецьких дитячих садків застосовують різноманітні методи мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, які умовно класифікуються за організаційними особливостями, видом діяльності, віком і кількістю дітей у групі. Одним із ключових методів є метод загального сприйняття, що забезпечує отримання цілісної естетичної інформації: діти навчаються помічати деталі, сприймати твори цілком і оцінювати їх емоційно та художньо. Метод загального сприйняття включає вербальні та візуальні способи подачі інформації, що визначає добір музичних і літературних творів, засобів емоційного та художнього вираження, а також аналіз естетичної цінності, настрою, характеру та змісту творів: пісень, віршів, картин [22, с. 78-79].

Форми мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку в німецьких дошкільних закладах залежать від участі вихователя, кількісного складу групи та провідного виду діяльності. Відповідно до форм організації змінюються методи та прийоми роботи з мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку: у групі прикладного мистецтва вихователь може надавати детальні інструкції або пропонувати дітям самостійно обирати шляхи виконання завдань; під час вивчення пісень і віршів під супроводом дорослих застосовують обговорення художньої цінності та змісту твору, інтегрують допоміжні візуальні матеріали; у театральних або музичних заняттях поєднують рольові ігри, експерименти з матеріалами та музичними інструментами, що стимулює творчий потенціал та формує мистецько-творчу компетентність старших дошкільників [23, с. 20-21].

У контексті формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини методи роботи адаптують до віку дітей. Молодших залучають до сприйняття і осмислення прекрасного через спостереження, виділення деталей та обговорення їх із педагогом. Старших дітей мотивують до трансформації світу самостійно: через створення картин, віршів, оповідань, аплікацій, виробів декоративно-

ужиткового мистецтва вони реалізують власні творчі задуми. Крім того, ефективними є методи планування діяльності, спостереження та формування відповідальності за власні дії [28].

Засоби мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, що застосовуються у німецьких дошкільних закладах, різноманітні і охоплюють як сприйняття, так і творчу діяльність дітей. До них належать:

- 1) художнє слово, музика, пісня, образотворче мистецтво;
- 2) ляльковий театр, аллоскоп, радіопередачі, кіно, театральні постановки;
- 3) власні дитячі заходи та свята, під час яких інтегруються різні види мистецтва та художньої самодіяльності.

Для старших дошкільників предметом творчого дослідження стає все оточення. Німецькі педагоги широко поєднують різні методи, прийоми та засоби творчого самовираження: гру, співи, танці, живопис, пластику, музику, фотографії та ін., використовуючи при цьому інтегровані форми креативної діяльності, що стимулюють одночасно естетичне сприйняття, розвиток емоцій та творчих здібностей дитини [44, с. 109].

Отже, у закладах дошкільної освіти Німеччини мистецько-творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку реалізується через широкий спектр творчих форм, методів, прийомів і засобів роботи. До основних напрямів належать музика та танці, що включають роботу з традиційними музичними інструментами, пісенниками, знайомство з класичною музикою, танцювальною музикою і музикою інших культур. Використовуються різні методи музичного навчання: спільний спів і гра на інструментах, танцювальні вправи, ритмічні та імпровізаційні вправи, інтеграція музики з театральними постановками, ляльковим театром та рухливими іграми. Другим важливим напрямом є художнє зображення та робота з матеріалами, що включає використання природних матеріалів усіх видів (мушлі, камені, корки, дерево, пісок, вода) і традиційних художніх засобів (фарби, олівці, папір). Використовуються методи малювання, ліплення, аплікації, конструювання та експериментування з формами і кольорами, що дають змогу дітям відобразити власне бачення світу та опанувати різні способи художньої самореалізації. Німецькі педагоги

застосовують прийоми стимулювання творчості, такі як спостереження за природними явищами, робота з об'єктами мистецтва (картини, скульптури, музичні твори), пошук власних виразних рішень, комбінування матеріалів і технік. Діти вчаться аналізувати, порівнювати, робити вибір інструментів і матеріалів, а також формулювати власне бачення художнього образу. Завдяки комплексному використанню вказаних методів і прийомів дошкільники отримують можливість розвивати естетичне сприйняття, емоційну чутливість, творчу уяву та практичні навички. Зустріч із творами музики, живопису та скульптури стимулює формування художнього смаку, надихає на самостійне творче вираження і допомагає опановувати різні форми чуттєвого сприйняття.

2.3. Рекомендації щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності дитини у німецьких закладах дошкільної освіти в системі дошкільної освіти України

Сучасна дошкільна освіта ставить перед собою завдання забезпечити всебічний розвиток дитини, формування її творчих здібностей та готовності до самовираження у різних видах діяльності, що є невід'ємною складовою соціальної та культурної адаптації. У цьому контексті важливим є вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду, зокрема німецьких практик формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників, які демонструють ефективність у стимулюванні художньої активності, розвитку креативного мислення та самовираження дітей.

Зазначимо, що розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо використання такого досвіду в українських закладах дошкільної освіти дозволяє адаптувати інноваційні методики до специфіки національної освітньої системи, забезпечуючи підвищення якості освітнього та педагогічного процесів. Крім того, впровадження передових практик сприятиме формуванню у дітей старшого дошкільного віку цілісного уявлення про мистецтво, розвитку творчості, естетичних смаків та особистісно значущих компетентностей.

У контексті розробки рекомендацій щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у німецьких закладах дошкільної освіти в системі України слід підкреслити кілька ключових аспектів.

По-перше, естетичне виховання в Німеччині виступає важливою складовою виховного процесу, тісно пов'язаною з розвитком креативності. Ця креативність спонукає дітей до самостійного пошуку нових рішень у різних видах діяльності та розв'язанні проблем. При художньо-естетичній діяльності застосовуються немовні форми вираження – міміка, жести, спілкування, танці, художнє та музичне виконання, які формують когнітивні здібності та мотивацію навчання [45]. Центральним фактором є креативний потенціал дитини, який проявляється через допитливість, активне сприйняття світу та прагнення до самостійного творчого освоєння навколишнього середовища. Переживання успіху в творчій діяльності стимулює емоційне задоволення, що, у свою чергу, мотивує подальше навчання.

По-друге, ефективне формування мистецько-творчої компетентності можливе лише за наявності креативних педагогів, які виступають партнерами дитини, підтримують її ініціативу та сприяють розвитку активності й самовираження. У німецьких закладах увага приділяється всебічному розвитку дитини: емоційному, інтелектуальному, етичному, релігійному та фізичному, що дозволяє виховати різносторонньо розвинену особистість.

По-третє, використання різноманітних матеріалів і технік (глина, фарби, дерево, гіпс) забезпечує експериментування та опанування нових навичок. Діти здобувають практичні вміння точного руху рук через різання, хапання, тримання, клеєння, малювання, складання, згортання та формування предметів. Усе це сприяє розвитку дрібної моторики, просторового мислення та художньої уяви. Окрему роль у формуванні естетичного досвіду відіграють відвідування театру, музеїв, вистав та інших культурних заходів, що знайомлять дітей із творчістю акторів, митців і ремісників [45].

По-четверте, досвід Німеччини демонструє, що вільне і творче вираження думок, емоцій і досвіду у рамках різних видів діяльності дозволяє дітям

розвивати художній потенціал у комплексі. Завдяки різноманіттю підходів, методів і форм роботи у німецьких дошкільних закладах формується здатність дітей до креативного мислення, емоційної чутливості та самовираження.

Отож для впровадження у системі дошкільної освіти України доцільно адаптувати німецький досвід через:

- організацію творчих зон для роботи з різними матеріалами та техніками;
- інтеграцію музики, танців, театральної діяльності та образотворчого мистецтва у щоденну діяльність;
- залучення педагогів як креативних партнерів дитини;
- поєднання індивідуальної і групової роботи, експериментів та вільної гри;
- використання культурного контексту (музеї, театри, вистави) для розвитку естетичних здібностей;
- стимулювання самостійності та активності дітей у процесі освоєння творчих завдань [45].

Окрім того, під час розробки рекомендацій щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у німецьких закладах дошкільної освіти в системі України слід акцентувати увагу на кількох практично застосовних аспектах.

1. Дитина сприймає світ усіма органами чуття, а їх розвиток і підсилення можливі через використання засобів мистецтва. Образотворче та художнє мистецтво формують суб'єктивне сприйняття та емоційні переживання кожної дитини, що є основою свідомо естетичного та практичного досвіду. Чуттєво-фізичне сприйняття і креативна активність підсилюють фантазію та розвиток мислення, тому українські дошкільні заклади можуть застосовувати різні методи і технології, що сприяють індивідуальному самовираженню дітей [91].

Наприклад, заняття з музики та танців у німецьких дошкільних закладах спрямовані на розвиток самосприйняття дитини та доступ до різних форм вираження власних думок і емоцій. Естетично-звуковий досвід, спільний спів, гра на музичних інструментах і танці стимулюють соціальну взаємодію,

формують навички командної роботи. Педагоги федеральної землі Гессен відзначають, що музика позитивно впливає на розвиток мовлення, служить джерелом радості та відпочинку і водночас є стимулом до творчості [23]. Українським вихователям доцільно інтегрувати аналогічні форми роботи для розвитку мистецько-творчої компетентності дітей.

2. Вальдорфський підхід до естетичного виховання в Німеччині демонструє значимість поступального й цілісного розвитку дитини старшого дошкільного віку, нерозривного із соціальним оточенням. Такі педагоги наголошують на необхідності усвідомленого пізнання естетичних явищ у природі: спостереження за рослинами, хмарами, тваринами чи гірськими хребтами формує індивідуальне естетичне сприйняття і здатність відчувати красу довкілля [60, с. 23].

3. Важливо враховувати, що розвиток естетичного сприйняття дитини пов'язаний із формуванням свободи та незалежності її творчості. Німецькі педагоги підкреслюють, що естетична потреба розвивається лише тоді, коли дитина може вільно реагувати на навколишнє середовище, відчувати красу без обов'язкового матеріального володіння предметом. Таке ставлення до мистецтва формує у дітей старшого дошкільного віку творче, моральне, етичне та духовне ставлення до світу, сприяє розвитку емоцій, почуттів і переживань, а також прагнення жити за законами прекрасного і креативного [33].

Таким чином, рекомендації для системи дошкільної освіти України щодо використання німецького досвіду мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку можуть включати:

- впровадження комплексних занять із музики, танців і образотворчого мистецтва для розвитку всіх органів чуття;
- використання природних і штучних матеріалів для креативно-творчих експериментів і художньої діяльності дітей;
- інтеграцію елементів вальдорфської педагогіки з акцентом на поступальний, цілісний розвиток дитини і пошук естетичних явищ у природі;
- створення умов для самостійного творчого вираження, емоційного реагування та креативної взаємодії дітей;

- організацію відвідувань дітьми театральних, музичних і виставкових заходів для формування культурного та естетичного досвіду.

Впровадження таких підходів сприятиме розвитку мистецько-творчої компетентності, креативності та естетичного сприйняття старших дошкільників в Україні, використовуючи передовий педагогічний досвід Німеччини.

У контексті розробки рекомендацій щодо впровадження передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у системі дошкільної освіти України доцільно виділити такі аспекти німецької практики, які можна адаптувати в українських закладах:

По-перше, вальдорфські заклади дошкільної освіти Німеччини демонструють, що розвиток креативності та формування здорових, гармонійних особистісних якостей можливе лише через конкретні педагогічні кроки, спрямовані на неформальне залучення дітей до мистецтва та художньо-практичної діяльності. Творчо-естетичне виховання дошкільників у цих закладах стимулює розвиток природних нахилів, здібностей, обдарувань, уяви та фантазії дитини, формуючи її творчу особистість. Основними напрямками роботи є створення емоційного комфорту та добробуту, а також формування внутрішніх передумов для подальшого психічного розвитку [21].

По-друге, гнучкість педагогічного підходу у німецьких закладах також може бути корисною для українських вихователів. Концепції роботи не обмежують творчої ініціативи педагога: він може організовувати навчальні завдання через гру, індивідуальні взаємодії або структуровані заняття. Пріоритетними завданнями є розвиток мотиваційних, вольових, комунікативних і фізичних навичок, формування пізнавальних процесів і мовлення, а також прищеплення елементарних навчальних умінь. Реалізація цих завдань відбувається через широку інтеграцію різних форм роботи, зокрема: самостійну художню діяльність, свята, розваги, гуртки, ігри та проєктну діяльність [21].

По-третє, застосування інтегрованого підходу у німецьких дошкільних закладах дозволяє збагачувати досвід естетичного сприйняття дитиною навколишньої дійсності та активізувати її творчість у художньо-практичній

діяльності. Цей підхід передбачає поетапне проведення спостережень за об'єктами та явищами довкілля, ознайомлення з творами образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, а також подальше знайомство з музичними і літературними творами. Завершальним етапом інтегрованого процесу є творча художньо-практична діяльність, що включає образотворче мистецтво, театралізацію, музику, літературно-художню діяльність та хореографію [13].

По-четверте, німецькі педагоги підкреслюють важливість гармонійного та ненав'язливого педагогічного супроводу дітей старшого дошкільного віку. Допитливість дітей спонукає їх досліджувати навколишній світ і випробовувати власні можливості. Вихователь не обмежує дослідницький порив дитини, але забезпечує безпеку. Надмірна опіка або жорсткі обмеження можуть пригнічувати ініціативу та стримувати розвиток. Тому в німецьких закладах дошкільні педагоги пропонують багато можливостей для самостійних досліджень, коротких цільових ініціатив, спільних ігор, фізичних вправ, будівництва, малювання, розглядання ілюстрацій та обговорення [21].

Відповідно, рекомендації для українських закладів дошкільної освіти на основі німецького досвіду мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку можуть включати:

1. Впровадження неформальних методів залучення дітей до мистецтва через художньо-практичну діяльність.
2. Створення емоційно комфортного середовища, що підтримує самовираження та творчість дитини.
3. Використання гнучких форм організації педагогічного процесу: інтегровані заняття, ігрові форми, проєктна діяльність, гуртки, свята та інші творчі активності.
4. Поетапне залучення дітей до спостереження, аналізу та творчого відтворення явищ навколишнього світу та мистецьких творів.
5. Забезпечення балансу між безпекою та самостійністю дитини у дослідженні і творчості.

Впровадження перелічених підходів сприятиме формуванню у старших дошкільників мистецько-творчої компетентності, креативності та естетичного сприйняття в системі дошкільної освіти України.

У контексті розробки рекомендацій щодо впровадження передового досвіду формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у системі дошкільної освіти України можна виділити наступні моменти німецької практики, які мають потенціал для адаптації українськими вихователями:

По-перше, фізичні відчуття як основа естетичного розвитку. Німецький педагог Н. Гупертс наголошує, що для розвитку дошкільників у сфері естетики і загального розвитку важливе значення мають фізичні відчуття. Вони формують позитивні або негативні переживання, які стають базою для духовного зростання дитини. Наприклад, можливість всебічно досліджувати навколишній світ через оглядання та обмацування сприяє кращому осягненню його сутності. Такий підхід можна рекомендувати українським вихователям як засіб розвитку суб'єктивного сприйняття та творчої активності дітей [8, с. 162].

По-друге, баланс емоційної дистанції та близькості. Вчений Н. Гупертс підкреслює, що для адаптації дітей раннього віку важливо поступове звикання до перебування в дошкільному закладі, формування довіри та підтримка емоційного комфорту. Для українських вихователів це означає активну участь у соціалізації дітей через ігрові та творчі ситуації, розвиток їхньої допитливості, заохочення природних проявів активності та інтересу [8, с. 162].

По-третє, дитиноцентризм у плануванні навчально-виховної діяльності. На відміну від шкільної програми, зміст діяльності в німецьких дитячих садках обирається відповідно до інтересів дітей і має соціально-орієнтований, варіативний характер. Проєкти, над якими працюють діти разом із вихователями, охоплюють різноманітні теми: філософські, теологічні, естетичні, літературні [11, с. 23]. Такий підхід можна рекомендувати українським педагогам як засіб створення творчого, дитино-орієнтованого середовища, де естетичні та мистецькі завдання інтегруються з ігровими та проєктними формами роботи.

По-четверте, методичний пріоритет над змістом навчання. В німецьких закладах дошкільної освіти ключовим є не стільки обсяг знань, скільки методи роботи з дітьми. Маленькі діти прагнуть задовольнити власну цікавість через самостійну активність, і вихователь повинен враховувати їхні інтереси та питання, організовуючи навчальний процес так, щоб результат був спільною «конструкцією» дітей і вихователя [11, с. 23].

Таким чином, для української системи дошкільної освіти можна сформулювати такі рекомендації щодо використання німецького досвіду мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку:

1. Впроваджувати заняття, що стимулюють фізичні та емоційні відчуття, як основу естетичного та творчого розвитку.
2. Створювати емоційно комфортне середовище, де дитина поступово адаптується, відчуває довіру та безпеку.
3. Планувати освітню діяльність за принципом дитиноцентризму, орієнтуючись на інтереси дітей і забезпечуючи соціально-орієнтовані та варіативні форми роботи.
4. Надати педагогам свободу у виборі методів організації навчально-виховного процесу, акцентуючи на активній участі дітей та інтеграції різних форм творчої та естетичної діяльності.

Застосування цих принципів сприятиме формуванню у дітей мистецько-творчої компетентності, розвитку креативності та глибшого естетичного сприйняття у системі дошкільної освіти України.

У контексті впровадження передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності дітей у системі дошкільної освіти України можна виділити декілька ключових аспектів німецької практики, які мають потенціал для адаптації українськими вихователями:

По-перше, цілісність і міжпредметні зв'язки у процесі естетичного розвитку. Німецькі педагоги В. Гардер, А. Дайбеле, Л. Дункер, Ф. Фребель наголошують на необхідності інтегрованого підходу, коли естетичне виховання охоплює всі напрями та галузі освіти протягом року. Успіх формування мистецько-творчої компетентності дітей залежить від того, наскільки

ефективно реалізуються міжпредметні зв'язки, а нові знання органічно вплітаються у вже наявну систему знань. Для українських вихователів це означає створення освітнього процесу, який поєднує різні види діяльності та форми мистецького розвитку, забезпечуючи цілісність навчального досвіду.

По-друге, методи дослідження і практичної діяльності. Діти в німецьких дошкільних закладах вчаться через запитання, бесіди, дискусії та практичну діяльність. Вихователі організовують навчальний процес не як послідовність завдань, а через систему ігрових ситуацій з естетичним спрямуванням. Це сприяє розвитку допитливості та самостійності дітей і дозволяє педагогам разом з вихованцями досягати конкретних результатів у творчій діяльності.

По-третє, творча свобода педагогів. У німецьких дитячих садках вихователі мають широкі можливості для самостійного формування освітніх завдань, визначення навчального змісту, вибору методів роботи та складання розпорядку дня, навіть за відсутності суворих навчальних програм. Такий підхід може бути рекомендований українським педагогам як засіб підвищення творчої активності вихователів і адаптації освіти до потреб та інтересів дітей.

По-четверте, всебічний підхід до розвитку дітей. Педагогічні колективи німецьких закладів більше уваги приділяють спостереженню за дітьми, веденню документації щодо їх розвитку, проведенню бесід з батьками та складанню спеціальних програм. Вони підкреслюють, що зміст навчання повинен обиратися відповідно до інтересів дітей, а освітній процес має бути гнучким та варіативним, включати різні види діяльності та проєктів [9; 17; 21].

Таким чином, для української системи дошкільної освіти можна сформулювати такі рекомендації щодо запозичення німецького досвіду мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку:

1. Забезпечити інтегрованість освітнього процесу, поєднуючи різні види мистецько-творчої діяльності та міжпредметні зв'язки.
2. Використовувати методи дослідження, бесід і практичної діяльності, орієнтовані на дитину, що сприяють розвитку допитливості, самостійності та естетичного сприйняття.

3. Надати вихователям творчу свободу у виборі завдань і методів роботи, що дозволяє адаптувати зміст навчання до інтересів дітей і їхніх природних здібностей.

4. Запроваджувати систему спостереження та індивідуальної підтримки розвитку дітей, зокрема ведення документації, складання програм та проведення консультацій з батьками.

Впровадження цих принципів сприятиме формуванню у дітей мистецько-творчої компетентності, розвитку креативності та активного естетичного сприйняття у системі дошкільної освіти України.

У контексті розробки рекомендацій щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності дітей у німецьких закладах дошкільної освіти для впровадження в системі дошкільної освіти України слід виділити ще й такі аспекти:

По-перше, роль приміщень та матеріалів у формуванні мистецько-творчої компетентності. У німецьких дошкільних закладах приміщення та навчальні майстерні оформлені естетично та диференційовано, що стимулює всі органи чуття дитини. Це сприяє розвитку інтересу, фантазії та допитливості дітей, надаючи їм простір і час для самостійного пізнання навколишнього світу. Українським вихователям рекомендується створювати зони для творчості, лабораторії, майстерні, картинні студії, аудіо- та фотомайстерні, які дозволяють реалізовувати завдання естетичного розвитку дошкільників.

По-друге, забезпечення доступності творчої діяльності. Німецькі педагоги підкреслюють, що творча діяльність має бути постійно доступною для дітей дошкільного віку, оскільки вона є однією з основних потреб як дівчаток, так і хлопчиків. Для українських вихователів це означає організацію освітнього процесу таким чином, щоб діти мали можливість вільно експериментувати, створювати і виражати свої думки через різні види мистецтва [6, с. 131].

По-третє, методичне обґрунтування освітнього процесу. Німецька система дошкільної освіти спирається на відомі педагогічні технології та концепції, враховує соціальні умови розвитку дітей та актуальні проблеми суспільства. Нові заклади освіти створюються з урахуванням потреб дітей,

батьків і педагогів, що дозволяє забезпечити якісну реалізацію завдань естетичного розвитку [22].

По-четверте, різноманітність типів дошкільних закладів. У Німеччині існує широкий вибір установ, що дає батькам і дітям можливість обирати заклад відповідно до потреб та очікувань. Українським педагогам можна рекомендувати адаптувати цю практику, забезпечуючи різні форми організації мистецько-творчої діяльності, що відповідають індивідуальним запитам дітей та родин.

Таким чином, для української системи дошкільної освіти доцільно:

1. Створювати естетично оформлені приміщення та навчальні майстерні, що стимулюють творчість та естетичне сприйняття дітей.
2. Забезпечити постійну доступність творчої діяльності через різноманітні види мистецтва та матеріали.
3. Використовувати науково обґрунтовані педагогічні технології та концепції, адаптуючи їх до сучасних соціальних умов.
4. Надавати можливість варіативного вибору форм діяльності, що відповідають індивідуальним потребам дітей та сімей.

Вважаємо, що впровадження цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності формування мистецько-творчої компетентності українських дошкільників за зразком передового досвіду Німеччини.

Отже, рекомендації щодо використання передового педагогічного досвіду Німеччини у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей у системі дошкільної освіти України передбачають створення креативного освітнього середовища, забезпечення постійної доступності творчої діяльності через різноманітні види мистецтва та матеріали, застосування науково обґрунтованих педагогічних технологій і концепцій з урахуванням соціальних умов розвитку дитини, а також впровадження варіативних форм організації освітнього процесу, орієнтованих на індивідуальні потреби та інтереси дітей. Такий підхід сприятиме всебічному розвитку дошкільників, активізації їх креативного потенціалу та формуванню стійких навичок самовираження і естетичного сприйняття світу.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі обгрунтовано методичні особливості формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини. Вказане дало змогу зробити такі висновки:

1. Визначено сутність і зміст проблеми формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у педагогічній та методичній літературі. Мистецько-творча компетентність дошкільників визначено як інтегративну якість особистості, що виявляється у здатності творчо самовиражатися у різних видах мистецької діяльності, оперувати набутими знаннями, уміннями та навичками, а також використовувати їх для створення оригінальних художніх образів. Вказано, що мистецько-творча компетентність у своєму складі охоплює сформованість емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, розвиток художньо-образного мислення, креативності та уяви, а також уміння застосовувати творчо-мистецькі засоби для передачі власних почуттів, думок і переживань. Вказана компетентність ґрунтується на гармонійному поєднанні пізнавальних, емоційних і діяльнісних компонентів, що забезпечують цілісність мистецького розвитку дошкільника. Значення цієї компетентності у старшому дошкільному віці є багатовимірним: вона розширює пізнавальний досвід, сприяє морально-естетичному розвитку, формує навички міжособистісної взаємодії та закладає основи для подальшої творчої самореалізації особистості. Саме тому її цілеспрямоване формування в закладах дошкільної освіти має бути пріоритетним завданням, що забезпечує всебічний розвиток кожної дитини як майбутнього активного учасника культурного й соціального життя.

2. Виявлено психолого-педагогічні особливості мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Показано, що цей віковий період є сензитивним для формування естетичних цінностей, художніх уподобань, творчих здібностей і креативної уяви. Діти здатні цілісно сприймати твори мистецтва, проявляти емоційну чутливість, експериментувати з різними

матеріалами та видами діяльності, а сюжетно-рольова гра виступає важливим засобом розвитку художньо-естетичної компетентності. У цьому віці значущу роль відіграють психофізичні особливості, допитливість, спостережливість, схильність до наслідування та інтерес до самопізнання, що потребує від педагогів закладів дошкільної освіти створення умов для самостійної творчої діяльності, підтримки й розвитку креативності та формування ціннісно-естетичних орієнтацій, забезпечуючи гармонійний розвиток емоційної, пізнавальної, практичної та творчої сфер дитини. Завдяки цьому формується цілісна система підтримки мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку, що сприяє всебічному становленню особистості і створює фундамент для подальшого навчання та самореалізації.

3. Проаналізовано основні чинники формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти. Показано, що у Німеччині спостерігається тенденція зростання кількості дітей у різних типах закладів дошкільної освіти, що робить дошкільне виховання престижним та часто обов'язковим елементом системи освіти країни. Водночас відбувається інтеграція дошкільних закладів із початковими школами та створюються специфічні дидактичні комплекси, спрямовані на підготовку дітей до шкільного навчання. У сучасних умовах у Німеччині ведеться активний пошук нових, ефективних, гуманних та дитиноцентричних концепцій і програм розвитку дітей дошкільного віку. Особлива увага приділяється формуванню ключових компетенцій особистості та її активній соціалізації. З огляду на це, німецькі науковці та практичні педагоги підкреслюють значущість мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку. Мистецько-творчий розвиток розглядається не лише як засіб художньої діяльності, а й як чинник формування креативної компетентності, здатності дітей сприймати і творити художні образи, проявляти креативність, творчо експериментувати з різними матеріалами та техніками, взаємодіяти з оточенням через різні види мистецтва. Цей аспект мистецько-творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку інтегрований у всі державні та альтернативні концепції дошкільної освіти, включаючи

вальдорфські, монтессорі, фребелівські, католицькі, лісові та комунальні дитсадки Німеччини.

4. Охарактеризовано освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини в контексті формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Доведено, що таке освітнє середовище закладів дошкільної освіти Німеччини вибудовується на основі поєднання традиційних і сучасних форм, методів і засобів, що забезпечують цілісне занурення дитини у світ мистецтва та творчості. Німецький дитячий садок створює умови, у яких вихованці можуть розвивати свої відчуття і творчі здібності через вільну гру, використання іграшок, образотворчу діяльність, щоденне спілкування з природою, малювання, евритмію, а також хореографічну діяльність та знайомство з народним мистецтвом. Така організація простору та діяльності сприяє тому, що діти вчаться надавати різним матеріалам та інструментам індивідуального творчого оформлення, а процес перетворюється на інструмент особистісного зростання. Розробка та реалізація концепцій мистецько-творчого розвитку дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти Німеччини демонструють, що використання потенціалу освітнього середовища дає змогу ефективно досягати відповідних цілей, забезпечувати гармонійне становлення дитини, формувати її почуттєву сферу, стимулювати емоційне реагування та спонукати до систематичної участі в творчо-естетичних видах діяльності у житті. Вагоме місце посідає баланс між інноваційними та традиційними підходами, а також між різними техніками, засобами та видами художньої активності, що разом формують цілісне та багатогранне освітнє середовище для розвитку мистецько-творчої компетентності сучасних дошкільників.

5. Обґрунтовано методи, прийоми та засоби формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти Німеччини. Виявлено, що у закладах дошкільної освіти Німеччини мистецько-творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку реалізується через широкий спектр творчих форм, методів, прийомів і засобів роботи. До основних напрямів належать музика та танці, що включають роботу з традиційними музичними інструментами, пісенниками, знайомство з класичною музикою,

танцювальною музикою і музикою інших культур. Використовуються різні методи музичного навчання: спільний спів і гра на інструментах, танцювальні вправи, ритмічні та імпровізаційні вправи, інтеграція музики з театральними постановками, ляльковим театром та рухливими іграми. Другим важливим напрямом є художнє зображення та робота з матеріалами, що включає використання природних матеріалів усіх видів (мушлі, камені, корки, дерево, пісок, вода) і традиційних художніх засобів (фарби, олівці, папір). Використовуються методи малювання, ліплення, аплікації, конструювання та експериментування з формами і кольорами, що дають змогу дітям відобразити власне бачення світу та опанувати різні способи художньої самореалізації. Педагоги застосовують прийоми стимулювання творчості, такі як спостереження за природними явищами, робота з об'єктами мистецтва (картини, скульптури, музичні твори), пошук власних виразних рішень, комбінування матеріалів і технік. Діти вчаться аналізувати, порівнювати, робити вибір інструментів і матеріалів, а також формулювати власне бачення художнього образу. Завдяки комплексному використанню вказаних методів і прийомів діти отримують можливість розвивати естетичне сприйняття, емоційну чутливість, творчу уяву та практичні навички. Зустріч із творами музики, живопису та скульптури стимулює формування художнього смаку, надихає на самостійне творче самовираження.

6. Розроблено рекомендації щодо використання передового педагогічного досвіду формування мистецько-творчої компетентності дитини у німецьких закладах дошкільної освіти в системі дошкільної освіти України. Такі рекомендації щодо використання передового педагогічного досвіду Німеччини у формуванні мистецько-творчої компетентності дітей у системі дошкільної освіти України передбачають створення креативного освітнього середовища ЗДО, забезпечення постійної доступності творчої діяльності через різноманітні види мистецтва та матеріали, застосування науково обґрунтованих педагогічних технологій і концепцій з урахуванням соціальних умов розвитку дитини, а також впровадження варіативних форм організації освітнього процесу, орієнтованих на індивідуальні потреби та інтереси дітей. Такий підхід

сприятиме всебічному розвитку дошкільників, активізації їх креативного потенціалу.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити обґрунтування методичних особливостей формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників у закладах дошкільної освіти інших країн Європейського Союзу, у порівняльному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н. В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX – XX ст.) : автореф. дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2019. 46 с.
2. Агеєнко Т.А. Казкові мандрівки до чарівного королівства творчості. *Обдарована дитина*. 2007. №8. С. 43-50.
3. Алексєєва О.В. Сучасні тенденції дошкільного виховання в розвинених країнах світу. *Педагогіка і психологія*. 2021. № 3. С. 119-124.
4. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини. *Обдарована дитина*. 2010. №5. С. 8-13.
5. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. кол. : О. М. Байєр, О. К. Безсонова, Н. В. Гавриш та ін. Київ, 2021. 37 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
6. Беленька Г. В., Голота Н. М. Розвиток дитини : сучасні підходи та освітні технології : монографія. Київ: ІЗМН, 2009. 272 с.
7. Білоусько Л. Використання дидактичного матеріалу та дидактичних ігор в естетичному розвитку дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2011. №8. С. 53-54.
8. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник. Київ: Слово, 2010. 408 с.
10. Борщ Р. М., Самойлик Д. В. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості». Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
11. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 256 с.
12. Васильєва О. Розвиток творчої особистості дитини в образотворчій діяльності. *Мистецтво та освіта*. 2012. №2. С. 42-43.
13. Василюк А., Корсак К., Яковець Н. Нариси з порівняльної педагогіки :

навч. посіб. Ніжи : НДПУ, 2012. 119 с.

14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Булес. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <https://1531.slovaronline.com/>
16. Виховання гуманних почуттів у дітей / С. О. Ладивір, О. П. Долинна, В. К. Котирло та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168 с.
17. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва та ін. ; за ред. Н. Гавриш. Харків: Мадрид, 2015. 220 с.
18. Вікова психологія : навч. посіб. / О. П. Сергеєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
19. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.
20. Волошина Н. З теоретичних засад творчо-естетичного виховання. *Педагогіка і психологія*. 2006. №3. С. 9-18.
21. Воробель М. М. Вплив засобів мистецтва на формування творчої особистості дитини у дошкільних закладах Німеччини. *Гуманітарний вісник : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 26. С. 55-60.
22. Воробель М. М. Естетичний розвиток дітей дошкільного віку засобами мистецтва (на прикладі німецького досвіду). *Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2012. №100. С. 75-80.
23. Воробель М. М. Естетичне виховання у вальдорфських дитячих садках Німеччини. *Педагогічний альманах : зб. наук. праць КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*. Херсон, 2013. Вип. 17. С. 17-23.
24. Воробель М. М. Творчо-естетичне виховання як чинник гармонійного становлення дитини-дошкільника. *Наукові записки : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2011. № 94. С. 72-78.

- 25.Воробель М. М. Сучасні підходи до організації дошкільного виховання у Німеччині. *Молодь і ринок*. Дрогобич: Коло, 2011. № 8(79). С.151-155.
- 26.Гавриш Н. Як ми виховуємо творчу особистість. *Палітра педагога*. 2015. №4. С. 13-16.
- 27.Гаманюк В. А. Система підготовки педагогічних кадрів та підвищення їх кваліфікації у Німеччині : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 221 с.
- 28.Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах : малювання, ліплення, аплікація. Харків : Ранок, 2017. 224 с.
- 29.Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
- 30.Гребенюк В. Система дошкільної освіти Німеччини. *Дошкільне виховання*. 2018. № 11. С. 6-7.
- 31.Гуревич І. Дошкільна освіта в Німеччині. *Шлях освіти*. 2018. № 4. С. 25-28.
- 32.Дабіжа Л. Розвивати творчий потенціал. *Дошкільне виховання*. 2012. №11. С. 13-15.
- 33.Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
- 34.Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
- 35.Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- 36.Естетизація навчально-виховного процесу в школі засобами мистецтва : метод. посіб. / за ред. Н. Миропольської, О. Комаровської. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2013. 160 с.
- 37.Єржабкова Б. Ситуаційно-орієнтована концепція німецького дошкільля. *Обрії*. 2008. № 2. С. 86-89.
- 38.Житнік Т. С. Методика розвитку художньо-творчої активності дитини старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. *Педагогічна і суспільна підтримка обдарованих дітей і молоді :*

- монографія / за ред. О. Бочарової, Й. Аксман. Краків: Краківська Академія ім. А. Ф. Моджевського, 2013. 433 с. С. 25-30.
39. Загарницька І. І. Феномен дитинства: філософсько-соціологічний аналіз : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 320 с.
40. Зазимко О.В. Основні теоретичні підходи до визначення творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2008. №8. С. 5-12.
41. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Освіта України; КНТ, 2008. 528 с.
42. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
43. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи : збірник наукових праць / за ред. О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2024. 224 с.
44. Казмерчук І., Федорова М. Естетичне виховання дошкільників засобами природи. *Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини*. Житомир, 2012. Вип. 14. С. 107-110.
45. Каратаєва М. Розвиток творчої особистості дошкільника. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2008. 322 с.
46. Карабаєва І. Лови момент або Формуємо цінності дошкільників у дитячому садку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 10. С. 17-26.
47. Карпик В.А. Теорія і практика виховання (огляд основних концепцій). Київ: Основи, 2009. 124 с.
48. Квас О. В. Дитиноцентризм – педагогіка дитини як humanum. *Історико-педагогічний альманах*. 2012. Вип. 1. С. 7-11.
49. Кирда А. Г. Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу і Україні (друга половина XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 26 с.
50. Козак Н. В. Дидактичні основи професійної підготовки майбутніх учителів у ФРН (друга половина XVIII – кінець XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2017. 211 с.

- 51.Кіндрат І. Р. Інтеграційні засади побудови освітнього процесу в сучасному дошкільному навчальному закладі. *Вісник ЛуГНУ ім. Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2012. № 22 (2). С. 114-120.
- 52.Комаровська О. А. Теоретико-методичні засади розвитку художньо обдарованої особистості у школах естетичного виховання : дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2015. 572 с.
- 53.Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. Київ : Освіта, 2008. 255 с.
- 54.Клименко В.В. Психологія творчості. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 479 с.
- 55.Козачук С. А. Психологія художньої творчості: навч. посіб. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. 277 с.
- 56.Крутий К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2 ч. Ч. 2 : Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя : ЛПІС ЛТД, 2009. 320 с.
- 57.Кузьменко В. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років : монографія. Київ : НПУ імені М. Драгоманова, 2005. 354 с.
- 58.Куревіна О. Синтез мистецтв в естетичному вихованні дітей дошкільного і шкільного віку. Київ : Академія, 2013. 176 с.
- 59.Курінна С. М. Становлення особистості дитини дошкільного віку в процесі взаємодії різних соціальних інститутів. *Дошкільна освіта*. 2010. № 1 (27). С. 6-10.
- 60.Лаврентьева Г. Вальдорфський дитячий садок у Німеччині. *Дошкільне виховання*. 2018. № 6. С. 22-23.

- 61.Ланіна І.В., Кучеева Н.В. Образотворче мистецтво для дошкільнят (4-5 років). Харків: Ранок, 2012. 96 с.
- 62.Ликова І.О. Образотворча діяльність у дитячому садку : планування, конспекти занять, методичні рекомендації. Старша група. Харків: Веста : Ранок, 2007. 208 с.
- 63.Лященко М.П. Сучасні зарубіжні концепції естетичного виховання. *Педагогіка і психологія*. 2010. №2. С. 171-178.
- 64.Миргород О. І. Ігри з розвитку варіативності мислення для дітей старшого дошкільного віку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 14. С. 300-304.
- 65.Мостова Т. Вальдорфська педагогіка. *Освіта України*. 2019. № 1 (125). С. 11.
- 66.Новосельська В. В. Естетичне виховання учнів у вальдорфських школах : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014. 20 с.
- 67.Павелків Р. В., Цигикало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
- 68.Пантюк Т. І., Воробель М. М., Естетичний розвиток дитини-дошкільника у системі «Реджо-педагогіки». *Молодь і ринок*. Дрогобич : Коло, 2017. № 4 (147). С. 32-36.
- 69.Пантюк Т., Хало З. Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання : навч.-метод. посіб. Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка, 2007. 75 с.
- 70.Папач О. І. Формування готовності дітей до навчання в школі за вальдорфською педагогікою : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2014. 23 с.
- 71.Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
- 72.Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Ладивір С. О. Прийняття дитиною цінностей. Київ: Слово, 2018. 240 с.

- 73.Половіна О.А. Формування естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва у старших дошкільників : дис... канд. пед. наук. Київ, 2017. 254 с.
- 74.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 456 с.
- 75.Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід : монографія. Київ: Міленіум, 2008. 400 с.
- 76.Розвиток вільної, самостійної особистості дошкільника за методом Марії Монтессорі : навч.-метод. посіб. / упоряд. Н. І. Нечипорук, В. В. Самріна, Н. А. Штика ; за ред. Н. І. Клокар. Біла Церква : КОІПОПК, 2010. 136 с.
- 77.Рудковська І. Виховна значимість природи в історії педагогічної думки Німеччини. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Луганськ: Східноукр. нац. ун-т, 2005. Вип. 1 (7). С. 163-174.
- 78.Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія. Київ: Академвидав, 2012. 360 с.
- 79.Сбруєва А.А., Чистякова І. А., Самойлова Ю. І. Організаційно-педагогічні засади діяльності та тенденції розвитку інноваційних шкільних мереж Великої Британії та США: монографія. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2019. 299 с.
- 80.Соціальний розвиток дитини (старший дошкільний вік) / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська, О. А. Козлюк та ін. Київ: Генеза, 2013. 88 с.
- 81.Сташевська І. О. Музичне виховання дітей дошкільного віку в Німеччині (друга половина XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2004. 23 с.
- 82.Сухомлинський В.О. Я розповім вам казку : філософія для дітей. Харків: Школа, 2016. 576 с.
- 83.Товкач І.Є. Психологічні особливості прояву креативності у старшому дошкільному віці. *Молодий вчений*. 2015. Частина 3, № 4 (19). С. 109-112.

84. Трансформаційні процеси в освіті країн Європейського Союзу та США: монографія / А. П. Джурило, О. З. Глушко, О. І. Локшина та ін. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 192 с.
85. Турчин А. Підготовка вчителів для закладів професійної освіти у Німеччині : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2013. 20 с.
86. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку : посібник / упоряд. Т. М. Корж, М. Д. Нельзіна, А. М. Батуринець. Біла Церква: Академія неперервної освіти, 2016. 113 с.
87. Фунтікова О. Вальдорфський дошкільний заклад як спроба змінити на краще українське суспільство. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2012. Вип. 26. С. 396-405.
88. Хало З. П. Інтелектуальний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Німеччини : дис. ... канд. пед. наук. Дрогобич, 2009. 229 с.
89. Хало З. П. Творче використання досвіду світової дошкільної педагогіки та освіти у контексті завдань українського дошкілля. *Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини*. Умань, 2019. Ч. 2. С. 347-353.
90. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / за ред. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко. Київ: Вища школа, 2004. 509 с.
91. Чен Н.В. Нетрадиційні техніки зображення : навч.-метод. посіб. Харків: Скорпіон, 2007. 48 с.
92. Шевчук А. С. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності : навч.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ, 2006. 128 с.
93. Шульга Л. М. Барвіста радість : розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Запоріжжя : ЛПІС, 2007. 280 с.
94. Baumtrog A. Die Umsetzung der Bildungsbereiche im Waldkindergarten am Beispiel «Asthetische Bildung» : Bachelorarbeit, 1. Auflage. Verlag : Grin Publishing, 2010. 65 s.
95. Becker-Stoll F., Textor M. Die Erzieherin-Kind-Beziehung : Zentrum von Bildung und Erziehung. Berlin, Dusseldorf, Mannheim : Cornelsen Verlag Scriptor , 2007. S. 58-73.
96. Diskowski D. Integrierte Bildungssteuerung in der Kindertagesbetreuung.

- KINDER*. 2006, Heft 12. URL: <http://kindergartenpaedagogik.de/1646.html>
- 97.Franke A. Aktuelle Konzeptionen der Asthetischen Erziehung. Munchen, 2007. 123 p.
- 98.Laewen H.-J. Bildung und Erziehung in Kindertageseinrichtungen. In : H.-J. Laewen, B. Andres (Hrsg.) : Bildung und Erziehung in der fruhen Kindheit. Bausteine zum Bildungsauftrag von Kindertageseinrichtungen. Weinheim, Berlin, Basel : Beltz 2002. S. 168-102.
- 99.SaBmannshausen W. Waldorf-Padagogik in der Kita. 1. Aufl., Freiburg im Breisgau : Verlag Herder, 2015. 80 s.
- 100.Wagner K. Kunst im Kindergarten. Kleine Kunstler - GroBe Wirkung. Praxisbuch : Westermann Lernspielverlage, 2014. 132 s.
- 101.Zimmer R. Handbuch der Sinneswahrnehmung. Grundlagen einer ganzheitlichen Erziehung. Freiburg : Herder, 5. Aufl, 2017. 356 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

Творчо-естетична організація освітнього простору закладів дошкільної освіти Німеччини

**Добірка дидактичних ігор з досвіду педагогів закладів
дошкільної освіти Німеччини для формування мистецько-
творчої компетентності старших дошкільників**

Дидактична гра «Повітряні кульки»

Мета: формувати у дітей уявлення про колір; вправляти дітей у зіставленні предметів за кольором, прикладаючи один до одного шляхом добору.

Хід гри: на листку намальовані кольорові нитки і окремо вирізані кольорові кружечки – «кульки». Вихователь закріплює з дітьми назви кольорів; необхідно «прив'язати» повітряні кулі до ниток, підібравши їх за кольором.

Дидактична гра «Впізнай і домалюй»

Мета: вправляти дітей у розвитку уваги, розвивати чуття симетрії; виявити рівень знань у виборі кольору предмета і подальшої її заштриховки.

Хід гри: на листках намальована половина якогось предмета (квітка, хатинка, ялинка...). Потрібно домалювати другу частинку малюнка і зафарбувати його.

Дидактична гра «Так чи не так»

Мета: вчити дітей у композиції картини помічати помилку, порушення цілісного поєднання кольорів.

Хід гри: у композиції картини, виконаній у холодній гамі, вводиться яскравий колір (накладається клаптик паперу, що порушує цілісне поєднання кольорів). Діти повинні знайти помилку, визначити кольорову гаму і пояснити, чому стало некрасиво.

Дидактична гра «Домалюй візерунок»

Мета: вправляти дітей у розвитку уваги, пам'яті, розвивати чуття симетрії з подальшим розфарбуванням.

Хід гри: на аркуші паперу намальований початок візерунку. Дітям потрібно продовжити візерунок далі і розфарбувати.

Дидактична гра «Назви вірно колір»

Мета: виявити рівень сформованості сприймання і визначення кольору предметів.

Хід гри: на листку зображені предмети різні за кольором. Дитині потрібно відповісти на запитання «Якого кольору (яблуко, зірочка...)»

Дидактична гра «Знайди друзів фарби»

Мета: виявити рівень знань дітей у виборі фарби, що відповідає кольору предмета; виконати малюнок у кольорі.

Хід гри: на аркуші намальовані силуети предметів. Вчитель дає завдання знайти серед предметів « друзів » жовтої, зеленої, синьої, червоної фарб. Діти знаходять предмети, що відповідають певному кольору, розфарбовують їх.

Дидактична гра «Склади натюрморт»

Мета: удосконалювати композиційні навички: вміння створювати композицію на певну тему (натюрморт), виділяти головне, встановлювати зв'язки, розташувати зображення в просторі.

Хід гри: в конверті знаходяться зображення різних овочів, фруктів, а також різних ваз, тарілок, блюд, кошиків. Дітям потрібно вибрати предмети і створити свій натюрморт.

**Взірці занять з формування мистецько-творчої
компетентності старших дошкільників з досвіду
вихователів закладів дошкільної освіти Німеччини**

Педагоги Німеччини проводять заняття «Веселкові барви» (нетрадиційні техніки малювання) на тему «Осінній листок. Методичний прийом «Ляпка-маляпка».

Мета – ознайомити дітей з «ляпкою-маляпкою», вчити змішувати фарби; розвивати уяву, творчість, виховувати цікавість до цього виду діяльності, охайність, самостійність. Матеріал (для кожної дитини) – це аркуш білого паперу, гуашеві фарби зеленого, жовтого, червоного кольорів, пензлик, скляночка з водою, серветка.

– Діти, до нас завітав чарівний пензлик. Він розповідає, що був в гостях у Осені. Вона попросила його передати вам дарунки – чарівні фарби і трішки «дощику» в скляночках. Ось вони (жовті, червоні, зелені). Як ви думаєте, чому саме такі фарби подарувала Осінь? *(Відповіді дітей)* Чому ж Осінь подарувала нам ще й склянки з водою? *(Відповіді дітей)* Що ж відбувається, коли іде дощ? *(З неба падають крапельки води)* Пензлик хоче розповісти вам казку.

«Одного разу восени, Чарівні фарби прийшли в гості до хмаринки. А потім вони вирішили разом прогулятись. І поки вони гуляли, на землю падали яскраві крапельки дощу. Ці краплі зафарбували дерева і кущі в жовті і червоні кольори. А ті листочки, що на них не потрапили краплі кольорового дощу, залишились зеленими. З того часу восени природа завжди одягається в кольорове вбрання».

– От і в нас сьогодні впадуть на аркуші паперу різнобарвні краплинки, з яких утворюються диво-картинки. Показую і пояснюю, як це робиться. Пропоную й самим спробувати утворити диво-картинку.

Вихователь зауважує, що можна дещо домалювати на ній, якщо хтось захоче. Діти самостійно працюють, розглядають картинки, домальовують, а потім розповідають, що їм бачиться на них.

Окремі нетрадиційні техніки створюють особливі виражальні можливості для зображення певних тем. Так, у процесі малювання ялинки технікою «набивання» трикутного контуру клейовим пензлем, вмоченим в зелену фарбу, і подальшим декоруванням її кольоровим клеєм із блискітками навіть середньої групи здатні створювати досить виразні образи. Отже, нетрадиційні техніки малювання відкривають широкі можливості для розвитку уяви і творчих здібностей дітей.

Творча активність дітей на занятті не виникає сама по собі, її треба стимулювати, створюючи відповідну атмосферу. Найефективніший прийом тут – застосування гри, ігрових ситуацій, завдяки яким значно зростає інтерес дітей до образотворчої діяльності. Введення ігрових ситуацій дає змогу дошкільникам в більш доступній, цікавій формі навчитися пізнавати красу світу, розширювати і поглиблювати свої пізнавальні інтереси.

Зокрема, на занятті «Казкові образи (Театр і художник)» формується поняття про театральне мистецтво як синтетичне, про художників та майстрів, які беруть участь у створенні вистави. Відбувається створення предметів відповідно до характеру сценічного персонажа, якому ці предмети належать (конструювання, паперопластика (або ліплення) з подальшим розписом; можливе використання вторинних матеріалів, квітів, листя, стебел тощо).

– Мабуть, ви знаєте, що таке театр, можливо і бували у ньому.

– У той час, коли поступово гасне світло, глядач поринає в особливий світ, який створюють своїм перевтіленням актори. А чи знаєте ви, хто ще, крім акторів, бере участь у створенні вистави? Щоб вона відбулася, необхідно побудувати спеціальне приміщення зі сценою і місцями для глядачів. Таке приміщення створює архітектор.

– П'єси для театру пишуть письменники та драматурги. З акторами працює режисер, який відповідає за всю виставу в цілому. Музику для вистави пише композитор, а виконують її музиканти. А ще над виставою працюють хореографи, які відповідають за постановку танців, і художники.

– Наприклад, художники–декоратори створюють декорації, які вводять глядача в атмосферу вистави. Інші художники працюють над костюмами героїв

вистави, ще інші – створюють виразне освітлення. Художники-гримери допомагають артисту перевтілитись у героя вистави. Є також художники-бутафори, які виготовляють різні предмети для сцени: меблі, посуд, фрукти, овочі, квіти та ін.

– На цьому занятті вам доведеться розв'язати завдання, що постає перед художником-бутафором, який створює різні предмети для вистави. Спробуйте уявити собі сидіння чи трон різних персонажів вистав (за своїм бажанням): Снігової королеви морського царя, лісовика, водяника, Дюймовочки, інших. Таке сидіння може стояти на сцені або бути без ніжок і «літати» по сцені за допомогою спеціальних пристроїв. Завдання так і називається: трон для казкового героя.

– Намалуйте вигаданий вами трон. Можна втілити свою ідею у виріб із пластиліну або паперу (якщо вистачить часу – на цьому занятті). Такий несправжній маленький зразок називають макетом. Його можна розфарбувати або прикрасити листам жолудями, насінням, паличками, пір'ям тощо.

На занятті «Фарбований лис» формуються навички зображення тварин, розвивається уявлення про колір як засіб художньої виразності, усвідомлюється гармонія споріднених або контрастних колірних тонів. Техніка і матеріали – гуаш, пензель, загострена паличка; папір кольоровий.

– Є багато казок про тварин. Намалуйте сьогодні якогось цікавого персонажа з такої казки. Про одного з них йдеться у казці Івана Франка «Фарбований Лис». (Стисла розповідь змісту цієї казки).

– А тепер подумайте, як намалювати цього незвичайного синього Лиса... Може, кати він йде у ліс, гордо піднявши угору хвіст? Чи коли він сів на пенчик, наче на трон, чи якось інакше?

– Можна намалювати Лиса на світло-блакитному папері (начебто на тлі денного неба); а можна – на золотаво-жовтому (колір надвечірнього неба). Але не зафарбовуйте Лиса тільки однією синьою фарбою. Це буде нецікаво. Адже синя фарба могла лягти на пухнасту шубку Лиса світлішими і темнішими плямами. При цьому не забувайте про загострену паличку. Продряпування нею по вологому шару фарби допоможе передати волосся на шкурці Лиса, яке

позлипалось від олійної фарби.

– Отже, кожен з вас має подумати, як зробити цього незвичайного за кольором персонажа казки по-казковому цікавим.

На занятті «Казочка» формуються навички зображення птахів, уявлення про композиційне заповнення усієї площини малюнка. Техніка та матеріали – гуаш, пензель, кольоровий папір.

– Чимало казок є і про птахів. І деякі з них ви, звісно, знаєте.

– Сьогодні малюватимемо про курочку Рябу. Послухайте невеличку віршовану казочку, яка нагадає вам основні події, пов'язані з цією курочкою:

– Жила собі курочка Ряба. Годували курочку дід та баба. І знесла їм курочка не просте яєчко, а знесла їм курочка золоте яєчко. І куди б не падало, і де б не котилось – то ніде й ніколи воно вже не билось. Тепер дід веселий, і не плаче баба. І живе ще й досі в них курочка Ряба.

– А тепер малюймо у такій послідовності:

1. Колір паперу виберіть за бажанням. Головним персонажем казочки є курочка Ряба. Тому малюнок починайте саме з курочки та малюйте її великою (пальцем та пензлем). Постарайтесь передати характерні ознаки зовнішнього вигляду курочки (бажано поговорити з дітьми про це), але не забувайте, що це – казкова курочка. Не має значення, де ви її намалюєте – посередині чи збоку.

2. Малюнком треба заповнити весь аркуш паперу. Тому на вільних місцях зображуйте деталі, які допоможуть зрозуміти, де знаходиться ваша курочка. Якщо у хаті, можна уявити таке: на підлозі лежать килимок чи доріжка, гніздечко, золоте яєчко; на стіні висить картина або фотокартка, обрамлена вишитим рушничком, чи якась інша прикраса, є й полиця з посудом; на підвіконні стоїть вазончик з квітами чи глечик (мабуть, із молоком)...

– Не забудьте про ще одного персонажа казки – необережну мишку, яка розбила перше знесене курочкою яєчко. А якщо ваша курочка вийшла погуляти у двір, тут можна уявити і хату, і тварин, що мешкають у дворі.

На занятті на тему «Ку-ку-рі-ку!» формуються навички малювання птахів, проводиться порівняльний аналіз форм, відбувається створення художнього декоративного образу. Техніка та матеріали – гуаш, великий щетинний

пензель, папір білий збільшеного розміру.

Вихователь нагадує зміст казки, де головним персонажем є Півник.

– Отже, сьогодні малюємо півня з цієї казки.

– Придивимось до нього та зауважимо – чим відрізняється його зовнішній вигляд від курочки: дзьоб у нього міцніший, гребінь і сережки – більші, шия ширша, ніж у курочки; він має великий, гарний, пишний хвіст; на сильних лапах у нього шпори, мов у гусара, а зверху – ніби штанці; оздоблення пір'я дуже ошатне. І взагалі, всім своїм зовнішнім виглядом він нагадує міцного, дужого, гордовитого красеня. Таким його і постарайтесь зобразити.

– Малюйте одразу пензлем на білому, великому за розміром аркуші цупкого паперу. Подбайте, аби півня добре розмістити на аркуші: приблизно посередині, та щоб він був великого розміру – майже на всю висоту аркуша. А щоб це у вас вийшло краще, перед початком роботи покажіть розміщення і розмір півня пензлеві, не торкаючись паперу. Ніби малюючи у повітрі, опускайте руку з пензлем все нижче і нарешті малюйте красеня півня впевнено, в таких кольорах і з таким оздобленням пір'я, як забажаєте. Тло довкола півня не залишайте білим, а зробіть його зеленим.

– Спробуйте, зробити так: щетинним пензлем не просто зафарбовуйте тло, а ніби «тупцюйте» торцем пензля зверху – по папері. «Тупцюйте» без прогалин. Що з цього вийде – побачите.

На занятті на тему «Диво-птиця» формується уявлення про виразальні можливості силуетної форми та контрастних кольорних сполучень. Узгодження декоративного оздоблення із силуетною формою. Техніка та матеріали – гуаш, великий плоский пензель (палець), кольоровий папір збільшеного розміру.

– У нашій казці кольоровій

все дивовижне і чудове.

Ось перед вами диво-птиця,

чимось схожа на жар-птицю.

Яке пір'я в птиці,

ану лиш подивіться!

– Птахи, яких ви бачите, гарні і райдужні. Який радісний, піднесений

настрій створює сполучення яскравих кольорів! А яке чудове візерунчасте оздоблення! І зазначте: як добре розташовані візерунки на кожній частині птаха та узгоджені між собою в цілому. Гадаємо, ви зможете намалювати гарного казкового диво-птаха. Але свого.

— Малюйте великого птаха на чималому за розміром аркуші паперу. Колір паперу — за бажанням. Спочатку малюйте пальцем або великим плоским пензлем. Дрібні форми та елементи малюйте потім круглим пензлем. Можна також використати паличку для продряпування.

Апробація результатів магістерської роботи

CERTIFICATE OF PARTICIPATION

in International scientific and practical conference 2024, 25 October 2024

**THE QUALITY OF PRESCHOOL TEACHERS' TRAINING:
TODAY'S CHALLENGES**

This certificate is issued to

Oksana Kulakova

Prof. Mykola PANTIUK,
Vice-rector for Scientific Work,
Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University